

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ครูผู้สอนเป็นตัวจักรสำคัญที่จะช่วยให้เด็กนักเรียนเกิดความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อวิชาอิสลามศึกษา ดังนั้นการปฏิบัติการสอนของครูอิสลามศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีนักศึกษา นักวิชาการ และผู้รู้ทั้งในและต่างประเทศได้ให้แนวคิดไว้เป็นแนวทางในการศึกษา

ผู้วิจัยจึงเสนอในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้ตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.1 ภูมิหลังความเป็นมาโรงเรียนสองระบบ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสอน
- 2.3 การปฏิบัติการสอนของครูอิสลามศึกษาใน 5 ด้าน คือ
 - 2.3.1 ด้านคุณธรรมจริยธรรมในการสอน
 - 2.3.2 ด้านเทคนิคและวิธีการสอน
 - 2.3.3 ด้านการใช้สื่อการสอน
 - 2.3.4 ด้านเจตคติของครูต่อนักเรียนและวิชาที่สอน
 - 2.3.5 ด้านการวัดและประเมินผลการสอน
- 2.4 บทบาทและคุณลักษณะของครูผู้สอน
- 2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ภูมิหลังความเป็นมาโรงเรียนสองระบบ

โรงเรียนสองระบบเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตามโครงการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐ ที่ได้พัฒนาการมาจากหลักสูตรอิสลามศึกษาเดิมที่เปิดสอนมา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2519 ซึ่งรายละเอียดภูมิหลังความเป็นมา มีดังนี้

ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม นิยมพูดและใช้ภาษามลายูท้องถิ่น

ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลาม เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันอย่างเคร่งครัดนิยมส่งบุตรหลานของตนให้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนาอย่างจริงจัง โดยผู้รู้ทางศาสนาเป็นผู้สอน จากหลักฐานเอกสารและบุคคล ได้ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ แต่การจัดการศึกษาดังกล่าวยังไม่มียุทธศาสตร์ ระเบียบ และรูปแบบที่ชัดเจนต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลต่างๆ ตามยุคตามสมัยและเหตุการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลาเวลา (กรมวิชาการ, 2546: บทนำ)

จากสภาพดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สรุปได้ดังนี้ (การประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาส, 2544 :1-5)

1. มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในหมู่บ้าน ตามมัสยิด หรือตั้งเป็นรูปแบบปอเนาะ โดยไม่ได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน ทำให้โรงเรียนต่าง ๆ เหล่านี้ ดำเนินการจัดการศึกษาแก่เยาวชนของชาติอย่างอิสระ ไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา

2. ทำให้นักเรียนซึ่งกำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาต้องเรียนหนักมาก เพราะนอกจากจะต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในเวลาเรียนปกติแล้ว เด็ก ๆ เหล่านี้ยังต้องไปเรียนศาสนาอิสลามในโรงเรียนดังกล่าว ตามบ้านโต๊ะครู ตามมัสยิด หรือปอเนาะในตอนเช้า ก่อนไปโรงเรียนประถมศึกษา ในตอนเย็นหลังจากเลิกเรียนหรือเวลาค่ำทุกวัน นอกจากนั้นยังมีการเรียนศาสนาอิสลามในวันเสาร์ อาทิตย์เต็มวันอีกด้วย

3. ครูสอนศาสนาอิสลามตามโรงเรียนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน หรือตามมัสยิดเหล่านั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่เป็นผู้มีความรู้ทางศาสนาอย่างเดียว ไม่มีวุฒิทางสามัญหรือวุฒิทางครู ไม่เคยผ่านการฝึกหัดอบรมสำหรับครูเป็นครูก่อน จึงเป็นผู้ที่ยังไม่เข้าใจกระบวนการจัดการเรียนการสอน จิตวิทยา และพัฒนาการของเด็ก ตลอดจนนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ

4. หลักสูตรและหนังสือเรียนต่าง ๆ ที่นิยมใช้กันอยู่ในชั้นส่วนใหญ่เป็นภาษามลายู และภาษาอาหรับ โครงสร้าง ซึ่งจัดพิมพ์มาจากต่างประเทศ เนื้อหาสาระบางตอนอาจไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย

5. นักเรียนต้องเรียนทั้งภาษาอาหรับ ภาษามลายู ทั้งอักษรยาวีและรูมี และภาษาไทย นับว่าเป็นภาระหนักของเด็กในวัยนี้ ประกอบกับระบบการจัดการเรียนการสอนไม่มีระบบและแบบแผนที่เหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาเรื่องนี้และมีความเห็นร่วมกันว่า ควรให้มีเยาวชนใน 5 จังหวัดภาคใต้ได้เรียนรู้ศาสนาอิสลามจน

สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้อง และนำหลักธรรมของศาสนาไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นจึงได้จัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาขึ้น เพื่อให้มีการเรียนการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน ประถมศึกษาของรัฐให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535 :2)

เมื่อปี พ.ศ. 2518 กระทรวงศึกษาธิการให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน ประชาบาลในเขตการศึกษา 2 มีการขอร่างหลักสูตร และเริ่มสอนในปีการศึกษา 2519 ต่อมาได้มีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้มีความเหมาะสมกับการพัฒนาผู้เรียน และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นตลอดจนการพัฒนาของสังคมโลก (กรมวิชาการ, 2537: บทนำ)

กระทรวงศึกษาธิการมีคำสั่งให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ที่มีนักเรียนนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 50 ขึ้นไป ในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และบางพื้นที่ของจังหวัดสงขลา (อำเภอ สะเตาะ สะบ้าย้อย เทพา นาทวี และจะนะ) โดยให้เริ่มทำการสอนได้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2519 โดยสอนนอกเวลาเรียนปกติ สัปดาห์ละไม่เกิน 5 ชั่วโมง แต่การเปิดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนก็ต้องยกเลิกไป เนื่องจากครูผู้สอนศาสนาอิสลามรับภาระสอนวิชาสามัญด้วย ขาดสื่อการเรียนการสอน และมีปัญหาเนื่องมาจากการสอนนอกเวลาเรียนปกติ ต่อมา ในปี 2521 สภาความมั่นคงแห่งชาติ กำหนดนโยบายแก้ปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้เสนอแนะแนวทางปฏิบัติให้มีการสอนศาสนาอิสลามแก่นุศรหลานของชาวไทยมุสลิมในสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจึงประกาศให้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2523 เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2524 และประกาศให้สอดแทรกวิชาอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2526 ดังนั้นอิสลามศึกษาจึงถูกกำหนดให้เป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 สำหรับสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ที่มีนักเรียนนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 50 ขึ้นไป ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้นมา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2543 : บทนำ)

ในปีการศึกษา 2534 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ทำให้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ซึ่งยึดหลักสูตรประถมศึกษาดังกล่าว เป็นหลักสูตรแกนกลางต้องมีการปรับปรุงตาม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้มอบหมายให้สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ร่วมกับกรมวิชาการปรับปรุงหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 เป็นหลักสูตรฉบับใหม่ เรียบกว่าหลักสูตร

อิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยหลักสูตรนี้ได้เปิดโอกาสและสนับสนุนให้ท้องถิ่นมีโครงการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่นได้ โดยมีหลักการสรุปได้ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาวิชาอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีของสังคม และประเทศชาติ
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน นำบทบัญญัติของศาสนาอิสลามไปใช้ในวิถีประจำวันได้อย่างถูกต้อง

สำหรับการสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาชั้น ได้ดำเนินการเปิดสอนครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2525 โดยมีโรงเรียนที่เปิดสอนในเขตการศึกษา 2 จำนวน 27 โรงเรียน ปี 2527 เพิ่มขึ้นเป็น 41 โรงเรียน จำนวนตัวเลขของโรงเรียนที่มีการสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี การที่โรงเรียนดังกล่าวได้เปิดทำการสอนวิชาอิสลามศึกษาเพิ่มมากขึ้น เป็นเสียงสะท้อนซึ่งชี้ให้เห็นถึงความต้องการของชาวไทยมุสลิมในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนามีอัตราสูง เพราะการศึกษาในเรื่องศาสนาเป็นภารกิจที่บังคับให้ปฏิบัติสำหรับมุสลิมทุกคนทั้งชายและหญิง ด้วยเหตุผลดังกล่าว ในปีการศึกษา 2533 สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงมีนโยบายให้มีการสอนอิสลามศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติขึ้นทั่วประเทศ

จากการที่โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาต้องดำเนินการสอนวิชาอิสลามศึกษาเพิ่มขึ้น จึงทำให้โรงเรียนประสบปัญหาเกือบจะทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นวิทยากรผู้สอนศาสนาหลักสูตร หนังสือ คู่มือต่าง ๆ และเมื่อปลายปี พ.ศ. 2540 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงได้มีบันทึกข้อความ ที่ ศธ. 02166/11251 ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน 2540 เรื่องแนวทางการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาต่าง ๆ นอกเหนือจากเขตการศึกษาที่กำหนด ได้กำหนดให้โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานการศึกษาสามัญ ทั่วประเทศที่มีนักเรียนนับถือศาสนาอิสลาม และมีศักยภาพเพียงพอในการเปิดสอนศาสนาอิสลาม สามารถเปิดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนได้ เป็นผลทำให้การขยายตัวในการสอนวิชาศาสนาอิสลามเป็นไปอย่างทั่วถึงซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนางานวิชาการของอิสลามศึกษาต้องขยายตัวรองรับไปด้วย (กรมวิชาการ, 2521:บทนำ)

จากการที่กล่าวมาข้างต้น หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่เปิดสอนในโรงเรียนของรัฐได้วิวัฒนาการและปรับปรุงมาตามลำดับ อันเนื่องมาจากผู้ปกครอง และชุมชนในท้องถิ่นได้ผลักดันต้องการให้มีการสอนวิชาศาสนาอิสลามในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นทั้งวิชาที่สอน และจำนวนคาบ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนราธิวาสทั้ง 3 เขต และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำประเด็นปัญหาต่างๆ มาวิเคราะห์ และสรุปผล แล้วจัดทำโครงการ เสนอให้รัฐบาลทราบถึงความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ ซึ่งโครงการดังกล่าวภายใต้ชื่อว่า โครงการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐ จากการพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทำให้หลักสูตรดังกล่าววิวัฒนาการมาเป็นอิสลามศึกษาแบบเข้มมาจนถึงปัจจุบัน โรงเรียนที่เปิดสอนหลักสูตรดังกล่าว คือ หลักสูตรสามัญควบคู่หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐเป็นที่รู้จักกันในนามโรงเรียนสองระบบ ปัจจุบัน (2550) โรงเรียนสองระบบในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนราธิวาส ทั้ง 3 เขต กระจายตามอำเภอต่าง 13 อำเภอ มีจำนวนทั้งสิ้น 46 โรงเรียน อิสลามศึกษาจำนวน 141 คน และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น เนื่องจากเป็นที่สนใจของผู้ปกครองในพื้นที่

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสอน

2.2.1 ความหมายของการสอน

การสอนในพจนานุกรมภาษาอาหรับ ตรงกับคำว่า ตะอิลิม (تعليم) จากรากศัพท์ ع ل م يعلم ซึ่งมีความหมายว่า การทำให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่าง (Majma' al-Lughah al-Arabiyyah, 1972 : 624)

บุญชม ศรีสะอาด (2537: 2) ได้สรุปความหมายของการสอนดังนี้

การสอนมีความหมายหลายอย่างเช่น หมายถึง

- การถ่ายทอดความรู้
- การฝึกให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ
- การจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
- การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
- การสร้างหรือการจัดสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
- การแนะแนวทางการแก่ผู้เรียนเพื่อให้ศึกษาค้นคว้า ฯลฯ

จรรยา แก่นวงษ์คำ (2529:9-11 อ้างถึงใน กัญญา แก่งศิริ, 2537 : 11-12) ได้สรุปความหมายของการสอนไว้มีหลายประการ ดังนี้

การสอน คือ การจัดประสบการณ์ชีวิตให้แก่เด็ก

การสอน คือ การถ่ายทอดความรู้สึกลงให้แก่เด็ก

การสอน คือ การฝึกให้เด็กขบคิดปัญหาต่างๆ

การสอน คือ การให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม

การสอน คือ การแนะแนวทางให้เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคม

การสอนคือการช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ใน
ชีวิตประจำวัน

การสอน คือ การส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และ
สังคม

การสอน คือ การถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน รวมทั้งการจัดสิ่งแวดล้อม
และกิจกรรมให้เหมาะสมแก่การเรียนรู้ของเด็ก

การสอน คือ การจัดประสบการณ์หรือสภาพการ หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริม
ผู้เรียนให้เรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

รุ่งทิพา จักรกร (2527 : 25) ได้ให้ความหมายของการสอนว่า หมายถึง การจัด
สถานการณ์สถานการณ์ หรือกิจกรรมเพื่อช่วยส่งเสริมเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ซึ่ง
ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การสอนยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามใน
ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งความสามารถอื่นๆ ที่จะนำไปใช้ให้เกิดประ
โยชน์ในชีวิตประจำวัน

มีทนา บัณฑิต (2536:9) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการ
ที่ครูสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนในอันที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไป
ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

นักการศึกษาได้ให้นิยามความหมายของการสอนไว้หลาย ๆ ทศนะ ได้แก่
คาเตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973:102 อ้างถึงในชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2545:
68) ได้กล่าวถึงการสอนว่า เป็นการแนะแนวทางให้ผู้เรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบต่างๆ ให้ผู้เรียนมี
ความเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้านตามที่กำหนดความมุ่งหมายไว้

ลองแมน (Longman, 1988:625) ได้ให้ความหมายของการสอน (Teaching) ว่า
หมายถึงการให้การฝึกอบรมหรือการให้บทเรียนในทักษะเฉพาะวิชาแก่ผู้เรียน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2540:17) ได้กล่าวถึงการสอนว่า เป็นกระบวนการหรือ
กิจกรรมที่ผู้สอนจัดขึ้นเพื่อวางเงื่อนไขและเตรียมสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และ
เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ผู้สอนกำหนดไว้

ดังนั้นจากความหมายของการสอนจึงสรุปได้ว่า การสอนหมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนการอบรมบ่มนิสัย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเจริญงอกงามด้านร่างกายและจิตใจ มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ถูกต้อง เหมาะสม สามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการสอน

ริชชี (Richey 1946 อ้างถึงในปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2544 : 58-59) ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนไว้ 3 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีการสอนเพื่อเสริมความรู้ความเข้าใจ (Theory of Teaching as Cognitive Reconstruction) ซึ่งเน้นถึงพฤติกรรมของครู ในฐานะที่เป็นผู้ให้ความรู้ความคิดแก่ผู้เรียน ทำให้ครูเป็นผู้นำและควบคุมการเรียนการสอน ซึ่งครูต้องมีความรู้ในเนื้อหาวิชาและวิชาชีพครู

2. ทฤษฎีการสอนที่ให้ตัวแบบแก่นักเรียน (Theory and Teaching as Model Providing) เป็นทฤษฎีที่เน้นให้เห็นบทบาทของครู ในฐานะที่เป็นผู้สืบต่อทางวัฒนธรรม และเป็นผู้ให้ทักษะแก่ผู้เรียน คุณสมบัติของครูจะต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดีและมีความสามารถสูง

3. ทฤษฎีการสอนที่เน้นการวางเงื่อนไข (Theory of Teaching as Conditioning) ทฤษฎีเน้นการสอนที่เป็นเครื่องชี้ทางให้ผู้เรียน การสอนของครูเป็นตัวอย่างของนักเรียน เพราะการปฏิบัติอย่างไรก็จะได้ผลเช่นนั้น ครูจึงต้องแนะวิธีที่จะปรับปรุงส่งเสริมการปฏิบัติให้ถูกต้องแก่นักเรียน

จุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2545 :71-72) ได้สรุปทฤษฎีสารัตถนิยมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนดังนี้

1. การเรียนรู้ต้องเกิดจากความพยายาม ความสนใจในเนื้อหาสาระทำงานยากๆ และเรียนรู้อย่างมีระเบียบวินัย ถ้าผู้เรียนเอาชนะความเบื่อหน่ายได้ในที่สุดจะประสบความสำเร็จ

2. ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ครูต้องฝึกฝนและมีความรู้เป็นอย่างดี และเป็นผู้ออกชี้แนวทางให้กับผู้เรียน

3. การนำเนื้อหาวิชาที่จัดให้กับผู้เรียนเป็นเนื้อหาที่ได้เลือกสรรแล้วเป็นอย่างดี โดยที่ครูจะต้องตระหนักและเข้าใจผู้เรียน สถานศึกษาจึงต้องจัดสิ่งที่ดีๆ ให้กับผู้เรียนมิใช่เพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามปรารถนาที่ตนชอบ

4. กฎเกณฑ์ทางสังคมที่สืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นสิ่งดีงามและถูกต้องจะต้องนำมาปฏิบัติกันต่อไป

5. การเรียนสิ่งที่มีความหมายและจำเป็นสำหรับชีวิต (Essential Concepts) ครูจำเป็นต้องเข้าใจ และปรับให้สอดคล้องกับการนำไปใช้ในชีวิตจริงของผู้เรียน

ทิสนา แคมมณี (2545 :2) กล่าวว่า การสอนเป็นพฤติกรรมทางธรรมชาติของมนุษย์ เกิดขึ้นโดยทั่วไป ไม่เลือกเวลาสถานที่ เป็นลักษณะของการสอนที่ไม่มีรูปแบบแน่นอนตายตัว ลักษณะของการสอนที่เริ่มมีรูปแบบเกิดขึ้นเมื่อนักปราชญ์ นักคิดและเจ้าลัทธิต่างๆ เกิดขึ้น เขาเหล่านั้นได้ถ่ายทอดและเผยแพร่ ความรู้ ความคิด และความเชื่อของเขา โดยใช้ความสามารถและศิลปะเฉพาะตัวในการสอน

วาสนา คุณาอภิสิทธิ์ (2539 : 16-20 อ้างถึงใน รัตนาวดี ปลื้มสำราญ, 2544:7) กล่าวว่า “การสอน (Teaching) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลผู้หนึ่งมีความพยายามที่จะช่วยเหลือบุคคลอีกผู้หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ในการสร้างรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียน มีสิ่งควบคู่กันคือการเรียน หรืออาจกล่าวได้ว่าการสอนเป็นการให้โดยครู ส่วนการเรียนเป็นการรับโดยนักเรียนครูจะต้องรู้จักสอนให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา รักการทำงาน ฉะนั้นการสอน คือวิธีการทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสนุกสนาน และความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งที่เรียน การสอนไม่ใช่เพียงการให้หรือถ่ายทอดเพียงอย่างเดียว แต่การสอนยังเป็นการแลกเปลี่ยนอีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้ครูสามารถสอนนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนได้ องค์ประกอบการเรียนการสอนที่สำคัญนอกจากตัวครูและนักเรียนแล้ว ก็คือกระบวนการเรียนการสอน การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นระบบย่อมนำไปสู่ผลที่ต้องการอันได้แก่ การพัฒนาความรู้ ความคิด ทักษะ และเจตคติของนักเรียนดังนั้น จึงได้เริ่มมีการค้นคว้าด้านเทคโนโลยีมาใช้เพื่อการพัฒนา ปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนกันอย่างแพร่หลาย”

จากทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีการสอนนั้นเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้ครูผู้สอนเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนการสอนต่างๆ มากที่สุด ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ที่ดีงามซึ่งมีอยู่ภายในตัวครูที่ได้แสดงออกมาสู่สายตาผู้เรียนและสังคม ทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดที่จะนำไปปฏิบัติในทุกอิริยาบถของชีวิต สามารถบรรลุผลถึงเป้าหมายอย่างแท้จริงของการจัดการเรียนการสอน

2.2.3 ลักษณะการสอนที่ดี

สคริพเวน (Scriven, 1982: 248 อ้างถึงใน กัญญา แก่งศิริ, 2537 :19- 22) ให้คำนิยามถึงลักษณะการสอนที่ดีของครูในส่วนที่การสอนของครูจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนของนักเรียน คือ

1. กระบวนการสอนใช้หลักจิตวิทยาาสตร์
2. หลักสูตรและกระบวนการสอนมีความสอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้
3. กระบวนการสอนและผลสัมฤทธิ์มีความสอดคล้องกับเป้าหมายที่สถาบันกำหนดไว้และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของวิชาชีพ

ทองทิพย์ วรณพัฒน์ (2532 : 65) ได้กล่าวว่า “การสอนที่ดีนั้นควรมีลักษณะ ดังนี้

1. การสอนที่ดีนั้น ไม่ควรยึดหลักสูตรเป็นบรรทัดฐานแน่นอนตายตัว การสอนควรยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมปัจจุบัน
2. การสอนที่ดีต้องมีการเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้า
3. การสอนที่ดี จะต้องยึดเอานักเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง
4. การสอนที่ดี จะต้องให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง
5. การสอนที่ดี จะต้องเป็นการสอนที่ส่งเสริมความเจริญงอกงามให้เด็กทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย สมอง อารมณ์ และสังคม”

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2528 : 13-14) ได้จำแนกขอบข่ายของคุณลักษณะการสอนที่มีประสิทธิภาพ และมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนี้

1. การสอนที่แจ่มแจ้ง ครูควรมีความรู้และเข้าใจเนื้อหาวิชาที่ตนเองสอน โดยให้คำแนะนำที่ชัดเจน มีการยกตัวอย่างและวัสดุอุปกรณ์ เพื่อทำโน้ตสนที่เป็นามธรรมให้นักเรียนเข้าใจง่ายมากขึ้น
 2. มีความกระตือรือร้น ครูควรสร้างบรรยากาศของการเรียนให้สนุก และมีแรงจูงใจในตนเอง รวมทั้งก่อให้เกิดแรงจูงใจในผู้อื่นด้วย ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อนักเรียนและการสอน
 3. การเน้นในเรื่องงาน ครูควรสร้างบรรยากาศในการเรียนอย่างเป็นทางการ เป็นงาน โดยการจัดเวลาสำหรับการฝึกทักษะใหม่ๆ ให้เพียงพอ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของงานให้ชัดเจน
 4. กลยุทธ์ในการสอน ครูควรใช้วิธีการสอนในรูปแบบต่างๆ เช่น การฝึก การคิด การทำงานที่ต้องให้นักเรียนใช้สติปัญญาระดับสูงขึ้น การให้แบบฝึกหัดบทวน เป็นต้น
 5. มีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน ครูควรแสดงให้นักเรียนมีความคิดว่าตัวนักเรียนมีคุณค่า แสดงความเป็นกันเองและยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน
 6. ใช้คำถามที่น่าสนใจ มีการเตรียมคำถามในแต่ละแบบเรียน โดยตั้งคำถามในระดับสูงขึ้นเพื่อให้นักเรียนคิด และพยายามตั้งคำถามให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน
- สุพิน บุญชูวงศ์ (2532 : 10-12) กล่าวถึงลักษณะการสอนที่ดีว่า ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีการส่งเสริมนักเรียนให้เรียนด้วยการกระทำ
2. มีการส่งเสริมให้นักเรียนคัวการทำงานกลุ่ม
3. มีการตอบสนองความต้องการของนักเรียน
4. มีการสอนให้สัมพันธ์ระหว่างวิชาที่เรียนกับวิชาอื่น ๆ
5. มีการใช้สื่อการสอน
6. มีกิจกรรมให้นักเรียนทำหลายอย่าง
7. มีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
8. มีการส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอยู่เสมอ
9. มีการงูใจ
10. มีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตย
11. มีการเร้าความสนใจก่อนลงมือทำการสอน
12. มีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลา

ลักษณะการสอนท่านเราะฮูล ﷺ เป็นลักษณะการสอนที่ดีที่สุด ซึ่งท่านเราะฮูล ﷺ ถูกส่งมาเพื่อเป็นผู้บรมสั่งสอนและขัดเกลาจิตใจแก่มวลมนุษย์โดยแท้ ดังที่ท่านเราะฮูล ﷺ ได้กล่าวว่

((إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ مِثْلَ الْوَالِدِ أَعْلَمُكُمْ))

(أحمد، 1995 : 7403)

ความว่ “แท้จริงตัวฉันนั้นสำหรับพวกท่านเปรียบดั่งบิดาที่คอยสั่งสอนพวกท่าน”

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 7403)

และท่านเราะฮูล ﷺ ได้กล่าวว่

((إِنَّمَا بَعَثْتُ لَأَتَمَّ صَالِحِ الْأَخْلَاقِ))

(أحمد، 1995 : 8932)

ความว่ “แท้จริงแล้ว ฉันได้ถูกแต่งตั้งมาเพื่อที่ฉันจะได้ทำให้เกิดความสมบูรณ์ ในด้านมารยาทอันดีงาม”

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 8932)

จากหะดีษข้างต้นแสดงให้เห็นว่าท่านเราะสุล ﷺ ได้ประกาศและรับรองว่าท่านว่า อัลลอฮ์ ﷻ ได้แต่งตั้งเขาเป็นเราะสุล ﷺ เพื่อเป็นผู้อบรมสั่งสอนและขัดเกลาจิตใจแก่มวลมนุษยชาติให้มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ลักษณะการสอนท่านเราะสุล ﷺ เป็นลักษณะการสอนที่ดีงามและสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้นลักษณะการสอนที่ดีของครูผู้สอนนั้นจะต้องรู้อจริงและเข้าใจในเนื้อหาที่สอน มีการเตรียมการสอนอย่างดี จัดบรรยากาศการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ ในการสอน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามแก่ผู้เรียน ตามแบบฉบับของท่านเราะสุล ﷺ

2.2.4 องค์ประกอบที่มีผลต่อการสอน

ประภาพรพรณ สุวรรณสุข (2523 : 200) กล่าวว่า “การสอนของครูจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 2 องค์ประกอบ ด้วยกันคือ

1. ครูต้องมีสมรรถภาพในด้านวิชาชีพครูสูง สมรรถภาพในด้านวิชาชีพครูหมายถึงความสามารถความสามารถที่ครูจัดประสบการณ์การเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน อีกทั้งมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่ตนสอนเป็นอย่างดี
2. ครูต้องมีบุคลิกภาพที่ดี บุคลิกภาพ หมายถึงลักษณะการแสดงออกของครูทั้งในด้านร่างกายและความคิดเห็น บุคลิกภาพเหมาะสมกับสถานการณ์ เป็นคนมีเหตุผลมองโลกในแง่ดี และมีกิริยาท่าทางที่เหมาะสม”

สุจินต์ วิสารานนท์ (2526 : 5-13) กล่าวถึงองค์ประกอบของการสอนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง มีดังนี้

1. การรู้จักผู้เรียนเพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม ผู้สอนควรทำความเข้าใจกับผู้เรียนเกี่ยวกับความต้องการ ความสามารถทางสติปัญญา ความสนใจ ความพร้อมและความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. การวางแผนการสอน ในการวางแผนการสอนที่ดีครูควรมีความเข้าใจระบบการเรียนการสอน ว่าประกอบด้วยการศึกษาเนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การวินิจฉัยภูมิหลังของผู้เรียนการกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล ซึ่งการวางแผนการสอนเป็นการเตรียมการสอนตามขั้นตอนของระบบการเรียนการสอนจะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ
3. เทคนิคในการดำเนินการสอน การดำเนินการสอนที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยเทคนิคทักษะและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสม

รู้จักใช้จิตวิทยาการเรียนการสอน มีการสร้างบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียน ประกอบกับการนำแผนการสอนมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

4. การปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นการแก้ไขและปรับปรุงข้อบกพร่องของการเรียนการสอนโดยอาศัยข้อมูลจากการประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. คุณลักษณะของครูที่ดี เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าครูเป็นผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการในด้านต่างๆ ขึ้นในตัวผู้เรียน ดังนั้นบุคลิกภาพและคุณลักษณะต่างๆ ของครูที่แสดงออกมาในขณะที่ทำหน้าที่สอนหรือพฤติกรรมที่ครูแสดงออกในการสอนจึงมีส่วนช่วยส่งเสริมหรือลดทอนการเรียนรู้ของเด็ก

จากคำกล่าวข้างต้นสามารถพอที่จะสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีผลต่อการสอนที่จะทำการสอนมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. จิตสำนึกของความเป็นครู (ครูมีอาชีพ)
2. พฤติกรรมที่ดีงามของครู
3. ความเมตตา และเป็นกันเองกับผู้เรียน
4. ความรู้จริง และท่องแท้ในเนื้อหาวิชาที่สอน
5. เทคนิคและวิธีการสอน

2.3 การปฏิบัติการสอนของครูอิสลามศึกษาในด้านต่างๆ

2.3.1 การปฏิบัติการสอนของครูอิสลามศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรมในการสอน

2.3.1.1 ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรมและจริยธรรม เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันกล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีงามของคน ที่ได้แสดงออกมาจากพฤติกรรม และนิสัยใจคอผู้สั่งครบข้าง แต่คุณธรรมเป็นคำที่มีความหมายกะทัดรัด ละเอียด และแคบกว่าจริยธรรม ส่วนจริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่าและครอบคลุมถึงคุณธรรม อย่างไรก็ตามได้มีผู้ให้ความหมายและอธิบายระหว่างคำทั้งสองดังนี้

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542 : 108) ได้อธิบายถึงความหมายที่แตกต่างกันระหว่างคุณธรรมและจริยธรรม คือ คุณธรรมและจริยธรรมนั้นเป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ทั้งในวงการการศึกษา สังคมวิทยา ปรัชญา และศาสนาทั่ว ๆ ไป อย่างไรก็ตามความหมายของคุณธรรมนั้น

มักจะใช้ในลักษณะที่ครอบคลุมความหมายของจริยธรรมด้วย ทั้งในศัพท์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษกล่าวคือจริยธรรมเป็นการแสดงออกให้ผู้อื่นเห็นคุณธรรมที่อยู่ภายในจิตใจของแต่ละบุคคลนั่นเอง

2.3.1.2 ความหมายของคุณธรรม (Morality)

คุณธรรม ตรงกับภาษาอาหรับว่า إحسان (อิหซาน) มาจากรากศัพท์ว่า أحسن อะห์ซานา (Ah-sa-na) ซึ่งมีความหมายว่า ผลประโยชน์ ความเมตตา ความเคารพ ความดีงาม คุณธรรม (บินมุสลิม, ม.ป.ป.: 78) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสใน อัลกุรอานว่า

﴿ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴾

(الرحمن : 60)

ความว่า “จะมีการตอบแทนความดีอันใดเล่า นอกจากความดี”

(อิรรอหฺมาน : 60)

กูด (Good, 1973 : 64 อ้างถึงใน สุพล วังสินธ์, 2534 : 8) ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม ไว้ในพจนานุกรมทางการศึกษาว่า มีความหมายสองลักษณะด้วยกัน คือ

1. คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้ทำจนเคยชิน
2. คุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับประเพณีและศีลธรรม

อินตา ศิริวรรณ (2544 : 22) กล่าวว่า “คุณธรรม คือ สภาพของคุณงามความดีภายในบุคคล ทำให้เกิดความชื่นชมยินดีมีจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขชั้นสมบูรณ์ คือความสุขใจ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536:2) อธิบายว่า คุณธรรม คือ จริยธรรมที่ถูกปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกของคน ซึ่งรู้ดีแล้วเลือกสรรศรัทธาเชื่อมั่นในสิ่งดีงามแฝง

ไว้ในจิตใจเป็น “นามธรรม” เมื่อแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม ถ้าไม่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมก็มีอยู่ในจิตใจ

คุณธรรมจึงเป็นความดีงามที่อยู่ในจิตใจของบุคคล และเป็นตัวกำหนดการประพฤติกรรมปฏิบัติหรือพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมา ผู้มีคุณธรรมจะประพฤติกรรมปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่ถูกต้องสอดคล้องกับความต้องการของสังคม (ณรงค์ เพ็ชรเส็ง (2540 : 20 -21)

ส่วนธีรศักดิ์ อัครบวร (2542:119) ได้กล่าวว่า คุณธรรมหมายถึง คุณสมบัติที่เป็นความดี ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ช่วยให้พร้อมที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่น คุณธรรมเป็นหลักที่มนุษย์ถือเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต เป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม

ท่านอิมามอัลเกาะซาลี (al-Gazali,1994 :3/78) ได้กล่าวว่า “การดูแลปกป้องเด็ก นอกจากการเป็นเชื้อไฟนรกนั้นทำได้ด้วยการฝึกฝน อบรมบ่มนิสัย และสั่งสอนปลูกฝัง ด้วยคุณธรรม จริยธรรม ที่ดีงามทั้งหมด”

อามีนะฮ์ มุฮัมมัด นาซีร์ (Aminah Muhammad Nasir,1985 :4) กล่าวว่า “คุณธรรมคือจิตสำนึกที่ชี้นำมนุษย์สู่การปฏิบัติในสิ่งที่จำเป็นต้องปฏิบัติและละทิ้งในสิ่งที่ห้ามปฏิบัติ เพื่อให้ปลอดภัยจากการทรามของพระอภิบาล”

ดังนั้นความหมายของคุณธรรมอาจจะสรุปได้ว่า คุณธรรมคือ ความประพฤติปฏิบัติที่ดีเลิศซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และได้แสดงออกมาอย่างจริงใจ ทั้งในวิถีชีวิตและหน้าที่การงาน สามารถใช้เป็นแบบอย่างแก่สังคมได้ซึ่งเป็นสะท้อนให้เห็นถึงการมีอิหม่าน (การศรัทธา) อย่างแท้จริง

2.3.1.3 ความหมายของจริยธรรม (Ethics)

พจนานุกรมภาษาอาหรับ จริยธรรม ตรงกับคำว่า คุลุก (خلق) จากรากศัพท์ خلق خلقاً و خلقاً ซึ่งมีความหมายว่า สภาวะของจิตใจที่หนักแน่นที่ได้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมทั้งความดี หรือความชั่วที่ไม่ประสงค์ความใคร่ตรงนิกคิด และบอกเล่า (Majma‘ al-Lughah al-Arabiyyah, 1997 : 209)

บินมุลลิม (ม.ป.ป. : 114) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า ในภาษาอาหรับตรงกับคำว่า อัคล้าก (أخلاق) ซึ่งผันมาจากคำเอกพจน์ คำว่า คุลุก (خلق) หมายถึง อุปนิสัย จรรยา มารยาท

อิบนุ มัสกาอัยฮุ (Ibn Maskawaih,1985:10) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า สภาของจิตใจที่เรียกร้องสู่การกระทำโดยปราศจากความคิด และครีครอง สภาดังกล่าวแบ่งออกเป็นสองประเภท ประเภทหนึ่งเป็นความรู้สึกทางธรรมชาติ (สัญชาตญาณ) ดังเช่นมนุษย์ที่ถูกกระตุ้นให้เกิดอารมณ์โกรธเนื่องจากสาเหตุเพียงเล็กน้อยหรือหวาดหวาสีงรบกวนเพียงเล็กน้อย เช่น ตกใจทันทีที่ได้ยินเสียงดังกรอกแก้วหู เป็นต้น อีกประเภทหนึ่งได้รับอิทธิพลความเคียดแค้นและประเพณีปฏิบัติ การฝึกฝน หรือบางครั้งจะเกิดจากการไตร่ตรองและนึกคิดไว้ก่อนแล้วค่อยๆดำเนินไปที่ละนิดทีละน้อยจนกลายเป็นอุปนิสัยและบุคลิกเฉพาะตัว

อิมามอัลฆะฆะซาลีได้กล่าวถึงจริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ใจ ความซื่อสัตย์ ในอิสลามจะกล่าวถึงลักษณะของจริยธรรมที่มีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ต่อเพื่อนมนุษย์ และต่อสิ่งอื่นบนหน้าแผ่นดินนี้ (Hussein bahreise,1981:30)

มิกดาด อัลจาน (Miqdad Yaljan, 2002:15) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมอิสลามว่า คือการรู้จัก (แยกแยะระหว่าง)สิ่งที่ดีและเลวสิ่งที่สวยและรังเกียจ จริยธรรมอิสลามเป็นความเข้าใจที่กว้างกว่าความเข้าใจของบรรดาศาสนาและปรัชญาต่างๆ จนกระทั่งปัจจุบัน เพราะจริยธรรมอิสลามจะครอบคลุมทุกความสัมพันธ์ของมนุษย์ แม้กระทั่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่ถูกสร้างประเภทอื่น (ที่ไม่ใช่มนุษย์ด้วยกัน) พฤติกรรมด้านจริยธรรมในมุมมองของอิสลามคือทุกๆ พฤติกรรมที่ดีและสวยงามที่มนุษย์ได้แสดงออกมาด้วยความต้องการที่ดีงามและด้วยจุดหมายที่ดีงาม

อะบู บักรุ อัลจาอัยริ (Abu Bakr al-Jaza'iri,1995: 165) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม (أخلاق) หมายถึง พฤติกรรมที่แน่นอนซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจที่ถูกแสดงออกมาโดยการกระทำ ตามที่ต้องการ ตามความสมัครใจจากสิ่งที่ดีงามและสิ่งที่เลวทราม และจากสิ่งที่สวยงามและสิ่งที่น่ารังเกียจ

มุณีเราะฮุ บินดู อัลฆะฆะฟุร (2532 : 47) กล่าวว่า “จริยธรรมอิสลาม หมายถึง คุณค่าเกี่ยวกับความประพฤติทางสังคมว่าอย่างไรดีอย่างไรไม่ดี โดยเป็นระบอบการดำเนินชีวิตที่มุ่งจะขัดเกลาจิตใจให้พร้อมแล้วด้วยการเคารพกตัญญูต่อบุคคล และกระทำดีต่อเพื่อนมนุษย์โดยตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความรัก ความเมตตา ความเสมอภาค ความยุติธรรม และความเป็นพี่น้องกัน เพราะหวังความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ”

จริยธรรมอิสลาม หรือ จริยธรรมมุสลิม (Moral of Muslim) หมายถึงพฤติกรรมของคน (มุสลิม) ที่ได้ประพฤติปฏิบัติที่ดี ที่ถูกต้อง ที่ควร ตามกฎระเบียบต่างๆ ที่อิสลามได้กำหนดขึ้น และประพฤติปฏิบัติดังกล่าวรวมทั้งพฤติกรรมทางใจ วาจา และกาย ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับ

ความสุขทั้งกายและใจในการดำรงชีวิตทั้งบนโลกนี้และโลกหน้า จริยธรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและใจของมนุษย์ (ชาฮาบีฮ์ ใต้้อาติม, 2544 : 27)

ส่วนความหมายของจริยธรรมโดยทั่วไปนั้น ได้มีผู้ที่ให้ความหมายไว้ ดังนี้
 นรงค์ โชควัฒนา (2541 : 2) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลมีความเห็นอกเห็นใจกัน มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ตกทุกข์ได้ยาก เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ จริยธรรมเป็นที่รวมของลักษณะที่สามารถตัดสินใจได้ว่าเป็นลักษณะที่ดี ที่ถูก ที่ควรกระทำ โดยแต่ละสังคมจะเป็นผู้ตัดสินและวางมาตรฐานของลักษณะเหล่านั้นเพื่อให้เป็นบรรทัดฐานหรือข้อกำหนดให้บุคคลในสังคมกระทำตาม โดยคาดหวังว่าจะทำให้เกิดความสงบสุขแก่ส่วนรวม จริยธรรมจึงเป็นแนวทางของบุคคลในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรหรือไม่ควรทำอะไร

พิทพ วงษ์เงิน (2546 : 4) กล่าวว่า “จริยธรรม คือ กิริยามารยาทการประพฤติปฏิบัติที่สังคมปรารถนา เป็นแนวทางเพื่อบรรลุสภาพชีวิตที่ดีงามทั้งทางกาย วาจา ใจ (ทำ พูด คิด) เป็นไปในทางที่ดีและละเว้นสิ่งที่ไม่ดีต่อที่สถานของสังคม”

ส่วนธีรศักดิ์ อัครบวร (2544 : 127) กล่าวว่า “จริยธรรม คือ ข้อประพฤติ ปฏิบัติ หรือกฎที่ควรปฏิบัติในทางที่ดีที่ควรกระทำเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีหรือมีสันติสุขในสังคม”

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า จริยธรรม คือ ลักษณะที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ในทางที่ดีงามตามหลักศาสนาอิสลาม และได้แสดงออกมาในเชิงของพฤติกรรมเพื่อให้เกิดในสิ่งที่ดีและมีความสุขในสังคมมนุษย์บนโลกคุณาบาบนี้ ตลอดจนมีความสุขในโลกของอาคิเราะฮ์ด้วย ซึ่งจะมีความแตกต่างกับความหมายโดยทั่วไป เพราะความหมายจริยธรรมโดยทั่วไปนั้นจะคำนึงถึงเฉพาะในโลกนี้เท่านั้น

2.3.1.4 ความสำคัญของคุณธรรม ในการประกอบวิชาชีพครู

ไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2526 : 141-142 อ้างถึงในธีรศักดิ์ อัครบวร, 2542:119) สรุปความสำคัญของคุณธรรมต่อผู้ประกอบวิชาชีพครูไว้ 4 ด้านดังนี้ คือ

1. ด้านตัวครู คุณธรรมมีความสำคัญ ดังนี้
 - 1.1 ทำให้ครูมีความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงในงานอาชีพ
 - 1.2 ได้รับคำยกย่องสรรเสริญจากบุคคลทั่วไป เป็นที่เคารพเชื่อถือฟัง

ของศิษย์

1.3 มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ไร้ชัณครายใด ๆ เพราะสิ่งแวดล้อมด้วยความรักความนับถือจากศิษย์และประชาชนทั่วไป

1.4 ครอบครัวยังมีความอบอุ่นมั่นคง ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง

2. ด้านสถาบันวิชาชีพครู คุณธรรมมีความสำคัญ ดังนี้

2.1 ทำให้ชื่อเสียงของคณะครูเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของปวงชน

2.2 งานวิชาชีพที่ครูมีความเจริญก้าวหน้า เพราะครูอาจารย์ทำงานเต็มกำลังความสามารถ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ใหม่ ๆ

2.3 สถานศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่เพราะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากประชาชนเต็มที่

3. ด้านสังคมและชุมชน คุณธรรมมีความสำคัญ ดังนี้

3.1 สมาชิกของสังคมเป็นคนดีมีคุณธรรมสูง รู้จักสิทธิและหน้าที่

อย่างถูกต้อง

3.2 สังคมมีสันติสุข เพราะสมาชิกของสังคมได้รับการสั่งสอนจาก

ผู้มีคุณธรรม

3.3 สังคมได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้านเพราะสมาชิก

มีคุณธรรม

4. ด้านความมั่นคงของชาติ คุณธรรมมีความสำคัญ ดังนี้

4.1 สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความมั่นคง เพราะประชาชนมีความรักความเข้าใจและเห็นความสำคัญอย่างแท้จริง

4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาติ มีความมั่นคงถาวรเพราะครูอาจารย์ได้รับการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม

ธีรศักดิ์ อัครบรร (2542:124) ได้กล่าวว่า “คุณธรรมของครูเป็นคุณลักษณะหรือองค์ประกอบส่วนสำคัญที่สุดในความเป็นครูของผู้ประกอบวิชาชีพครู เพราะเป็นสิ่งที่เกื้อกูลให้ครูปฏิบัติหน้าที่ครูได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้เป็นที่เคารพบนอบของสังคม ส่วนจรรยาบรรณครูนั้นเป็นกฎกติกาที่กำหนดให้ผู้ที่อยู่ในวงการศึกษาประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้สังคมยอมรับ และยังเป็นการควบคุมให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูใช้วิชาชีพเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสังคมให้มากที่สุดนั่นเอง ทั้งคุณธรรมและจรรยาบรรณที่ทำให้ครูปฏิบัติหน้าที่ได้สมบูรณ์มีความรับผิดชอบต่อศิษย์ ต่อตนเอง ต่อวิชาชีพ และต่อสังคม อย่างไรก็ตามการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อการประพฤติปฏิบัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ไม่สามารถควบคุมผู้เป็นครูได้เท่ากับการมีจิตสำนึกในคุณธรรมของผู้เป็นครูนั่นเอง”

ดังนั้นคุณธรรมของครูนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะครูคือผู้ที่ทำหน้าที่ให้การอบรม สั่งสอนผู้เรียนให้เป็นคนดีในสังคม ซึ่งครูผู้สอนจะต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตให้ประจักษ์แก่ศิษย์และสังคมได้ ซึ่งหลักคุณธรรมที่สำคัญเหล่านี้ คุรุสภาได้กำหนดให้เป็นข้อยึดเหนี่ยว และยึดถือปฏิบัติสำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพครู

2.3.1.5 คุณธรรมของครูตามข้อเสนอของคุรุสภา

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2533 : 6-9 อ้างถึงในวิไล ตั้งจิตสมคิด, 2544 :124-125) ได้เสนอข้อคุณธรรมจรรยาบรรณของครูไว้ 9 ข้อ โดยแต่ละข้อได้ระบุพฤติกรรมของครู ทั้งพฤติกรรมหลักและพฤติกรรมบ่งชี้ ที่แสดงการมีคุณธรรมดังกล่าวด้วยสาระสำคัญดังนี้

1. มีความเมตตากรุณา พฤติกรรมหลัก คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานและสังคม มีความสนใจและห่วงใยในการเรียน และความประพฤตินักเรียนส่วน พฤติกรรมบ่งชี้ คือ ไม่นิ่งดูดายและเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลังความสามารถ ให้ความรักความเอาใจใส่ช่วยเหลือดูแลเด็กให้ได้รับความสุขและพื้นที่ทุกข์ เป็นกันเองกับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความรู้สึกเปิดเผยไว้วางใจและเป็นที่ยังของนักเรียนได้

2. มีความยุติธรรม พฤติกรรมหลัก คือ มีความเป็นธรรมต่อนักเรียน และมีความเป็นกลาง ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ คือ เอาใจใส่และปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนอย่างเสมอภาคและไม่ลำเอียง ตัดสินปัญหาของนักเรียนด้วยความเป็นธรรม ยินดีช่วยเหลือนักเรียน ผู้ร่วมงานและผู้บริหารโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

3. มีความรับผิดชอบ พฤติกรรมหลัก คือ มุ่งมั่นในผลงาน ใช้เวลาอย่างมีคุณค่า และปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีวิธีการที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ วางแผนการใช้เวลาอย่างเหมาะสมและปฏิบัติได้ทันเวลาใช้เวลาคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ มีความรอบคอบระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ทุกด้าน ปฏิบัติภารกิจทุกด้านได้ครบตามความสามารถและ ประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม

4. มีวินัย พฤติกรรมหลัก คือ มีวินัยในตนเอง และปฏิบัติตามกฎระเบียบส่วน พฤติกรรมบ่งชี้ คือ ควบคุมตนเองได้ปฏิบัติตามอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม มีวิธีทำงานที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นได้ ปฏิบัติตามกฎและระเบียบของหน่วยงานและสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่ การงานเป็นไปตามขั้นตอน

5. มีความขยัน พุทธิกรรมหลัก คือ มีความตั้งใจและมีความพยายาม ส่วน พุทธิกรรมบงชี้ คือ ควบคุมตนเองให้ปฏิบัติงานเต็มความสามารถอย่างสม่ำเสมอ ไม่ทอดลอยต่อ อุปสรรคในการทำงาน และมีความพยายามที่สอนเด็กให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

6. มีความอดทน พุทธิกรรมหลัก คือ อดทนเมื่อเกิดอุปสรรค และมีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ ส่วนพุทธิกรรมบงชี้ คือปฏิบัติงานเต็มที่ไม่ว่าที่ข้างกลางคัน ไม่โกรธง่าย และสามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม และอดทนอดกลั้นต่อคำวิพากษ์วิจารณ์

7. มีความประหัด พุทธิกรรมหลัก คือ รู้จักประหัดและอ้อม และใช้ของให้คุ้มค่า ส่วนพุทธิกรรมบงชี้ คือช่วยรักษาและใช้ของส่วนรวมอย่างประหัดเกินฐานะของตน รู้จักเก็บออมทรัพย์ เพื่อความมั่นคงของฐานะ และรู้จักใช้และเก็บรักษาของอย่างถูกวิธี

8. มีความรักและศรัทธาในอาชีพครู พุทธิกรรมหลัก คือ เห็นความสำคัญอาชีพครู และรักษาชื่อเสียงวิชาชีพครู ส่วนพุทธิกรรมบงชี้ คือ สนับสนุนการดำเนินงานของ องค์การวิชาชีพครู เข้าร่วมกิจกรรมวิชาชีพครู ร่วมมือและส่งเสริมให้มีการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ รักษาความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหน้าที่การงานป้องกันและสร้างความเข้าใจอันดีต่อสังคมเกี่ยวกับวิชาชีพครู

9. ความเป็นประชาธิปไตยในการปฏิบัติงาน และการดำรงชีวิต พุทธิกรรมหลัก คือ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและมีเหตุผล ส่วนพุทธิกรรมบงชี้ คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็นของข้อโต้แย้งของผู้อื่น ยอมรับ และปฏิบัติตามความคิดที่มีเหตุผล โดยคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักและใช้หลักการและเหตุผลในการตัดสินใจและแก้ปัญหา

ดังนั้นคุณธรรมจรยาบรรณของครูตามข้อเสนอของคุรุสภาฉบับนี้ทั้งหมด 9 ข้อสรุปได้ดังนี้

1. มีความเมตตากรุณา ต่อลูกศิษย์ เพื่อนร่วมงานตลอดจนสังคมรอบข้าง
2. มีความยุติธรรมต่อผู้เรียน เพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา
3. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การสอน
4. มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด
5. มีความขยัน ปฏิบัติหน้าที่การสอนอย่างสม่ำเสมอโดยไม่เบื่อง่าย
6. มีความอดทนในอาชีพการสอน
7. มีความประหัดและรู้จักพอเพียงในสิ่งที่มียู่
8. มีความรักและศรัทธาในอาชีพครู
9. ความเป็นประชาธิปไตยในตัวเองและสังคม

2.3.1.6 ลักษณะที่เป็นจริยธรรม

ชาวสะลัฟบางส่วนได้อธิบายถึงลักษณะที่เป็นคุณธรรม จริยธรรมไว้พอเป็นสังเขป (อับดุลฮาгим วันแอเลาะ, ม.ป.ป : 6 -7) ดังนี้

1. ต้องเป็นผู้ที่มีความอาย
2. ต้องเป็นผู้ที่ระงับการล้างแค้น ปองร้าย
3. ต้องเป็นผู้ที่กระทำแต่ความดี
4. ต้องเป็นผู้ที่มีวาจาดีจะ
5. ต้องเป็นผู้ที่พุดน้อย
6. ต้องเป็นผู้ที่ทำงาน
7. ต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ ฯลฯ

บารมาวีฮ์ อุมารีย์ (Barmawi Umari ,1978:43) ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ พฤติกรรมที่ดี (Aklaaqul Mahmudah) และพฤติกรรมที่ไม่ดี (Aklaaqul Madzmuumah)

ซาอูด อัลดีน (Sa'ad al-Din, 2002:16) ได้กล่าวว่า “ความประพฤติเป็นสิ่งที่ดีตั้งมั่นอยู่ภายในจิตใจของแต่ละคน มันจะแสดงออกด้วยการกระทำตามความสมัครใจทั้งที่เป็นการกระทำที่ดี หรือเลว น่าชื่นชมและรังเกียจ แต่โดยธรรมชาติแล้ว พฤติกรรมต่างๆ ที่ได้แสดงออกมามักจะได้รับอิทธิพลจากการอบรม บ่มนิสัยที่ดีและเลวได้ ฉะนั้นชาวชนคนใดได้รับการอบรม ให้รู้จักเพื่อแม่ ตั้งมั่นในสัจย์ ชอบทำความดี ถูกอบรม บ่มสอนให้รักในสิ่งที่ดีงามและเกลียดชังในสิ่งที่ชั่วร้าย จนกลายเป็นอุปนิสัยที่ดีแสดงออกอย่างง่ายดาย โดยปราศจากการปั้นแต่ง เขาจะได้ชื่อว่า ผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่สูงส่ง”

อับดุลฮาгим วันแอเลาะ (ม.ป.ป. 6) ได้กล่าวถึงคำพูดของชาวสะลัฟเกี่ยวกับลักษณะจริยธรรมที่ดี คือท่านหะซัน กล่าวว่า “จริยธรรมที่ดีนั้น โบราณที่อิมแမ်เสี่ยสละ ระงับความโกรธ” ส่วนอับดุลฮอก บุร อัลมูบารอก กล่าวว่า “จริยธรรมที่ดีนั้น ต้องประกอบไปด้วยสามประการ

1. หลีกเลี่ยงสิ่งต้องห้าม
2. แสวงหาแต่ของอิสลามอนูมิติ (หะลาล)
3. ให้มีความสุขแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การคุ้มครอง”

และบางท่านได้กล่าวว่า จริยธรรมที่ดีนั้นต้องไม่คำนึงถึงสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ ครูผู้สอนอิสลามศึกษาคือผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (อะมานะฮฺ) จากอัลลอฮ์ ﷻ ให้ปฏิบัติหน้าที่ในการสอน และเผยแผ่หลักคำสอนของอิสลาม ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีงามเพื่อให้

สังคมได้ปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง ซึ่งคุณธรรม จริยธรรมตามแบบอย่างอิสลามนั้นนับว่าสำคัญที่สุด ควรตรวจสอบปรับปรุงตนเองอยู่เสมอเพื่อให้เป็นไปตาม คุณธรรม จริยธรรมตามที่อิสลามต้องการ และเป็นผู้ที่มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง (มุอฺมิน) เป็นแบบอย่างที่ดีงามของนักเรียน และบุคคลทั่วไปเพื่อให้สังคมทั่วไปได้รับรู้ว่า อิสลามคือศาสนาแห่งสันติสุข

2.3.1.7 ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมอันดีงามนับเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุก ๆ คน และทุก ๆ สังคม เพราะสังคม ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยจริยธรรมที่ดีนั้นก็หมายความว่า เป็นสังคมที่มีแต่ความสงบสุขอย่างแท้จริง ไม่มีการแค้นเคือง หรือใส่หน้ากากเข้าหากัน และแท้จริงแล้วเป้าหมายหลัก ๆ ของการกำเนิดของท่านเราะซูล ﷺ มายังโลกนี้ ส่วนหนึ่งก็เพื่อการเป็นแบบอย่างอันดีงามแก่มนุษยชาติทั้งมวล (มุอฺฮาหมัด สันหมาน, 2550:82)

ฟิอีย์ยะกัน (2544 :53-56) กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมอิสลามสรุปได้ ดังนี้

1. จริยธรรมอิสลาม (หรืออัลลาก) ที่ดีถือเป็นเป้าหมายพื้นฐานหนึ่งของศาสน์แห่งอิสลาม
 2. จรรยาบรรณที่ดีเป็นเครื่องหมายและผลผลิตของการมีอิหม่าน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือย่อมไม่มีอิหม่านหากไร้ซึ่งจรรยาบรรณ
 3. จรรยาบรรณเป็นงาน (อามัล) ที่หนักที่สุดบนดาซึ่ง (แห่งความดี) ในวัน กิยามะฮ์ ดังนั้นหากผู้ใดมีมารยาทที่เลวทราม และมีการกระทำที่ไม่ดี เชื้อสายของเขาก็ย่อมก้าวหน้าไปไม่ได้
 4. จรรยาบรรณที่ดี คือ ผลที่ได้รับมาจากการปฏิบัติอิบาอะฮ์ต่างๆ ในอิสลามถือว่าอัลลาก หรือมารยาทเป็นแก่นของอิบาอะฮ์ทั้งหมดหากปราศจากสิ่งดังกล่าว อิบาอะฮ์เหล่านั้นก็คงเป็นเพียงรูปแบบทางพิธีกรรมและท่าทางการเคลื่อนไหวเท่านั้น ย่อมไร้ซึ่งคุณค่าและประโยชน์ใดๆ
- วิสุทท์ บิลลาล๊ะ (2550 : 13-16) ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมอิสลาม ดังนี้
1. จริยธรรมคือดัชนีชี้วัดระดับอิหม่านของบุคคล เนื่องจากอิหม่านหรือความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ที่แท้ย่อมผลิดอกออกผลทางจริยธรรมทั้งดงาม แต่หากดอกผลที่ได้มีความพิกลพิการนั้นย่อมหมายความว่าอิหม่านในใจอ่อนแออย่างอิ่งหรืออาจไม่มีอิหม่านเอาเสียเลยก็ได้ และสำหรับผู้ประกอบอิบาอะฮ์แล้ว ยังมีจริยธรรมสูงส่งเท่าใดก็ยิ่งบ่งบอกความสำเร็จในการอิบาอะฮ์มากเท่านั้น แต่หากมาตรฐานจริยธรรมตกต่ำ ก็สะท้อนว่าอิบาอะฮ์ที่ทํานั้นล้มเหลวแม้ในแง่ปริมาณจะดูมากมายมหาศาลปานใดก็ตาม

2. อิสลามจัดให้จริยธรรมเป็นแก่นของศาสนา เป็นบรรทัดฐานแห่งชีวิต และคนที่ถึงพร้อมด้วยจริยธรรมก็พึงได้รับการเคารพยกย่องอย่างสมเกียรติ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์หนึ่งที่มีผู้ที่ถามท่านนบีว่าใครคือผู้มีอหามานสมบูรณ์ที่สุด ท่านตอบว่าคือคนที่มีจริยวัตรงดงามที่สุด

ท่านเราะฮูล ﷺ ได้ตระหนักและให้ความสำคัญอย่างยิ่งเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม ท่านเราะฮูล ﷺ ได้กล่าวว่

((أَكْثَرُ مَا يَدْخُلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ تَقْوَى اللَّهِ وَحَسَنُ الْخُلُقِ وَ أَكْثَرُ مَا يَدْخُلُ النَّاسَ النَّارَ
 الْأُحْوَفَانُ، الْغَمُّ وَالْفَرَجُ))
 (أحمد، 1995 : 9696)

ความว่า “สิ่งที่ทำให้มนุษย์เข้าสวรรค์มากที่สุด คือ การยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ และการมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม และสิ่งที่ทำให้มนุษย์เข้านรกมากที่สุด คือ สองสิ่งที่เป็นรู(หรือเป็นโพรง) ได้แก่ ปากและอวัยวะเพศ”
 (บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 9696)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ และมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามสามารถที่จะนำพาเขาสู่สวนสวรรค์ได้ ตรงกันข้ามผู้ที่ใช้ชีวิตเขาไปในทางที่ผิด เขาผู้นั้นก็คือ คนที่ขาดคุณธรรม จริยธรรมภายในตัว สามารถที่จะนำพาเขาสู่เหวนรกได้ พฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ในระหว่างที่อยู่บนโลกใบนี้ ต้องอาศัยหลักคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถที่จะช่วยให้เขาประสบแต่ความ โชคดี ความสำเร็จ ทั้งโลกคุณยา (โลกนี้) และโลกอาคิเราะฮ์ (โลกหน้า)

อิมามอัลเฆาะซาลี (Imam al-Ghazali, 1998 : 204) ได้กล่าวถึง อยะฮ์อัลกุรอานที่องค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ยกย่องท่านเราะฮูล ﷺ ว่าเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾

(القلم : 4)

ความว่า “และแท้จริงเจ้ามีคุณธรรมอันยิ่งใหญ่”

(อัลเกาะดิม : 4)

จากอายะฮ์ข้างต้นท่านอับบาส (Ibn Abbas) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง ศาสนา และแท้จริงเจ้านั้นอยู่บนศาสนาอันยิ่งใหญ่ นั่นก็คือ ศาสนาอิสลาม (Ibn Kathir, 1993 : 4/402) ดังนั้นมุสลิมที่มีความศรัทธา (มุอฺมิน) อย่างแท้จริงนั้น คือผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่สูงส่งและงดงามที่สุด อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ
اللَّهَ كَثِيرًا ﴾

(الأحزاب : 21)

ความว่า “โดยแน่นอนในเราะฮ์ตุลของอัลลอฮ์ มีแบบฉบับอันดีงามสำหรับพวกเจ้า แล้วสำหรับผู้ที่หวัง (จะพบ) อัลลอฮ์ ﷻ และวันอาคิเราะฮ์และรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ อย่างมาก”

(อัลอะหฺซาบ : 21)

จากอายะฮ์ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมที่มีอยู่กับ ตัวท่านเราะฮ์ตุล ﷺ อย่างชัดเจน ซึ่งท่านเราะฮ์ตุล ﷺ นั้น มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามและสมบูรณ์ที่สุด เป็นแบบอย่างที่ดีเลิศแก่ฆวนุญญ์ที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรับประกัน และยกย่องท่านเราะฮ์ตุล ﷺ ว่า เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมอันยิ่งใหญ่และงดงามที่สุด ดังนั้น คุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามจึงนับว่ามีความสำคัญที่สุดที่จะชี้วัดว่า ผู้ใดมี อีหฺมานหรือไม่มีอีหฺมานภายในจิตใจ ถ้าผู้หนึ่งมีอีหฺมานก็จะสะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามของเขาออกมาสู่สายตาสังคม ซึ่งครูผู้สอนทุกคน (โดยเฉพาะครูอิสลามศึกษา) ต้องเป็นแบบอย่างในเรื่องนี้ ซึ่งท่านอิมามอัลเจาะซาลี ได้กล่าวว่า “ครูผู้สอนต้องปฏิบัติตามเยี่ยงอย่างของท่านเราะฮ์ตุล ﷺ ” (Imam al-Ghazali, 1994 : 1/70) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีหน้าที่การอบรม บ่มนิสัย และถ่ายทอดวิชาความรู้แก่ผู้เรียนให้เป็นคนดี สามารถที่จะรอดพ้นจากไฟนรกในโลกอาคิเราะฮ์ได้

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าอิสลามนั้นได้ตระหนักและให้ความสำคัญอย่างยิ่งเกี่ยวกับจริยธรรม จะเห็นได้ว่าผู้ที่มีอีหฺมานสมบูรณ์ที่สุด คือคนที่มีจริยธรรมงดงามที่สุด ดังนั้น ครูผู้สอนอิสลามศึกษาจึงเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดให้กับผู้เรียน ตลอดจนประชาชาติ (อุมมะฮ์) ทั้งหลาย ไม่เฉพาะเจาะจงประชาชาติมุสลิมเท่านั้นซึ่งเป็นเป็นบุคคลที่น่าคำสั่งสอนของอัลลอฮ์ ﷻ มาเผยแพร่แก่ฆวนุญญ์ชาติทั้งปวง

2.3.2 การปฏิบัติการสอนของครูอิสลามศึกษาด้านเทคนิคและวิธีการสอน

เทคนิคการสอน หมายถึง กลวิธีการต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น ส่วนวิธีการสอน หมายถึงขั้นตอนต่างๆ ที่ครูผู้สอนใช้เสริมกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

ทิสนา แจมมณี (2545 :321) ได้ให้ความหมายว่า วิธีการสอนคือ ขั้นตอนของผู้สอน ดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้น

ลองแมน (Longman, 1988 : 626) ได้ให้ความหมายของเทคนิคว่า การให้ความรู้พิเศษในรายวิชานั้นๆ

แวนเนียร์ และ เฟต (Vannier and Fait, 1969 อ้างถึงใน รัตนาวดี ปลื้มสำราญ, 2544:7) ได้กล่าวถึงวิธีสอนไว้ว่า วิธีสอน หมายถึง การมีส่วนร่วม การแนะนำ การฝึก การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความประทับใจ หลักการการให้คำปรึกษา การชี้แนะ และการสืบสวน

สุไร พงษ์ทองเจริญ (2519: 217) ได้กล่าวถึงเทคนิคและวิธีการสอนว่า เทคนิควิธีการสอนของครูเป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว ในการสอน ผู้ที่จะตัดสินใจว่าวิธีการสอนใดเหมาะสมที่สุด คือครูผู้สอน เพราะเป็นผู้รู้จักนักเรียนและสถานการณ์ต่างๆ ดีในการดำเนินการสอนสิ่งที่ครูผู้สอนควรใส่ใจและปฏิบัติให้ได้ในเรื่องต่อไปนี้

1. ปริมาณของเนื้อหาที่นักเรียนจะต้องเรียนนั้นไม่สำคัญเท่ากับความสามารถในการใช้ภาษาได้อย่างแท้จริง และมีทัศนคติที่ดี
2. สร้างสถานการณ์ให้นักเรียนได้ใช้ภาษาในลักษณะที่สมจริง ให้นักเรียนเกิดความมั่นใจว่า คนสามารถจะใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายได้
3. ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกลัวว่า ในแต่ละชั่วโมงคนมีประสบการณ์เพิ่มพูนขึ้น ครูสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้นักเรียนมีแรงจูงใจในที่จะเรียน
4. ครูควรเตรียมกิจกรรมหลาย ๆ แบบ เปลี่ยนแปลงกิจกรรมบ่อย ๆ เพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย
5. ครูไม่ควรรีบเร่ง สอนให้จบบท โดยที่นักเรียนไม่มีความแม่นยำ
6. ครูต้องเข้าใจผู้เรียนและปัญหาของผู้เรียน รู้วิธีที่จะช่วยให้นักเรียนนั้นแก้ปัญหา นั้น ๆ ได้
7. ครูต้องนุ่มนวล เพียบด้วยเมตตา ให้ความอบอุ่น ความเป็นกันเอง

บุญชม ศรีสะอาด (2537 : 4) กล่าวว่า “การเลือกวิธีการสอนเพื่อให้สามารถบรรลุจุดประสงค์ของวิชาต่าง ๆ ที่จัดสอนในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพมีข้อควรคำนึงถึงดังนี้

1. ไม่มีเทคนิคหรือการสอนใดวิธีเดียวที่สามารถให้ผลได้สูงสุดต่อการจุดประสงค์ทุกจุดประสงค์
2. นักเรียนที่แตกต่างกันจะเรียนได้ดีด้วยวิธีที่แตกต่างกัน และใช้เวลาไม่เท่าเทียมกัน
3. วิธีสอนบางวิธีหรือผสมผสานของการสอนบางวิธีจะเหมาะสมที่สุดกับเนื้อหาสาระบางเรื่อง
4. การมีจุดประสงค์หลาย ๆ จุดประสงค์ อาจจะต้องใช้วิธีสอนหลายวิธีเพื่อบรรลุจุดประสงค์เหล่านั้นอย่างมีประสิทธิภาพ
5. วิธีสอนต่าง ๆ จะบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากต้องอาศัยความสามารถของครูเป็นสำคัญแล้ว ยังขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น อุปกรณ์ เวลา เงิน เป็นต้น”

ส่วนเทคนิคและวิธีการสอนตามแนวคิดของนักคิดมุสลิมมีดังนี้

อรรอชีดี และสมิร ยูนุส อะหมัด เสาะลาหุ (al-Rashidi and Samir Yunus Ahmad Salah, 1999 : 90) ได้กล่าวว่า “วิธีสอนในปัจจุบันส่วนใหญ่ที่มาจากอดีต โดยเฉพาะในช่วงเริ่มแรกของการประกาศเชิญชวนสู่อิสลาม ซึ่งมีท่านเราะสูล ﷺ เป็นครูแห่งมนุษยชาติ ถึงแม้ว่าสถานการณ์ในสมัยดังกล่าวจะบังคับมิให้พัฒนาวิธีการสอนก็ตาม”

วิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หมายถึง กระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ที่ท่านได้ใช้อบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้และเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ (ยูธนา เกื้อกุล, 2550 : 47) ดังบางตัวอย่างของหะดีษต่อไปนี้

มีรายงานจากท่านอุมุ สุรัยเราะฮ์ ﷺ เล่าว่า

((قام أعرابي في المسجد فتناوله الناس، فقال لهم النبي ﷺ دعوه وهريقوا علي

بوجه سحلا من ماء، أو ذنوبا من ماء، فإنما بعثتم ميسرين، ولم تبعثوا معسرين))

(البخاري، 1989 : 220)

ความว่า “มีชาวอาหรับชนบทคนหนึ่งได้ขึ้นปีสสาวะในมัสยิดผู้คนซึ่งอยู่ในมัสยิดได้ลุกขึ้นไปเพื่อที่จะขับไล่เขาออกไป แต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวกับพวกเขาว่า “ปล่อยเขา (ให้ปีสสาวะจนเสร็จ) เถิดและจงนำน้ำมาซักหนึ่งถึงแล้วราวดบน

รอยปีสสาวะของเขา แท้จริงเนื่องจากพวกเจ้าถูกบังเกิดมาเพื่อความสะอาดง่ายคาย มิใช่เพื่อความยากลำบาก”

(บันทึกโดย al-Bukhari, 1989 : 220)

จากหะดีษข้างต้นแสดงให้เห็นว่าท่านเราะสุล ﷺ ได้ใช้เทคนิคและวิธีการสอน 2 วิธีด้วยกัน คือ

1. วิธีการให้อภัยและสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียน โดยมีได้โกรธและลงโทษชาวอาหรับชนบทผู้นั้นแต่อย่างใด

2. วิธีการสอนที่เริ่มจากสิ่งที่ย้ายไปสู่สิ่งที่ยาก โดยให้บรรดาสะหะบะฮะ ﷺ ล้างปีสสาวะชาวอาหรับชนบทผู้นั้นแบบง่ายคาย ไม่ต้องทำแบบยุ่งยาก

ดังนั้นท่านเราะสุล ﷺ เป็นครูผู้สอนที่มีเทคนิคและวิธีการสอนที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายที่สุด ซึ่งครูผู้สอนปัจจุบันสามารถที่จะนำเทคนิคและวิธีการสอนเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้

อับดุลฟัตตาหฺ อูบุ นุคดะฮฺ (Abd al-Fattah Abu Ghuddah, 1997 : 63) ได้กล่าวว่า “แท้จริงท่านเราะสุล ﷺ ได้เลือกวิธีสอนที่ดีที่สุดในการสอนของท่าน ทำให้ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของผู้เรียนทำให้เขาเข้าใจได้ง่ายและเหมาะสมกับสติปัญญาของเขา... และช่วยทำให้มีความกระจำแก่เขา”

อรุณ วันแอะละอะ (มปป : 12-25) ได้กล่าวถึง เทคนิคการสอนของบรมครูท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ มีหลากหลายวิธี ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1. เสนอคำสอนโดยใช้วิธีถาม
2. เสนอคำสอนโดยใช้วิธีให้คำมั่นคำยืนยันหรือสาบาน
3. ให้คำแนะนำด้วยวิธีการขอลือ
4. ให้เสนอคำด้วยเวลาที่เหมาะสมเพื่อจะได้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย
5. นำเสนอด้วยอาการที่ซาบซึ้ง ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตาม
6. การนำเสนอในแบบเปรียบเทียบ
7. การนำเสนอด้วยการใช้มือทำประกอบ
8. การนำเสนอในแบบวาดรูปหรือลากเส้น
9. การนำเสนอคำสอนในแบบทำให้ดูเป็นตัวอย่าง
10. การนำเสนอตามเทศะ
11. ให้คำแนะนำด้วยวิธีลำดับความสำคัญก่อนหลัง
12. การนำเสนอในรูปแบบเปิดเผยสิ่งที่ต้องห้ามให้ชัดเจน

อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2549, 19-21) ได้เขียนตัวอย่างบางประการของเทคนิค และวิธีการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ดังนี้

1. เทคนิคการย้ำ หากท่านเห็นว่าเรื่องใดมีความสำคัญ ท่านก็จะกล่าวซ้ำหลายๆ ครั้ง และบ่อยครั้งที่ท่านปฏิบัติเช่นนั้น

2. เทคนิคการตั้งคำถาม บางครั้งเมื่อท่านต้องการดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ท่านก็จะเริ่มด้วยการตั้งคำถาม

3. เทคนิคการอุปมา บ่อยครั้งที่ท่านศาสดา ﷺ ได้ใช้เทคนิคนี้ในการสอนหลักการ ทางศาสนาแก่บรรดาสะหายะฮ์ ﷺ เพราะวิธีนี้จะทำให้พวกเขาเข้าใจหลักคำสอนได้อย่างแท้จริง

4. เทคนิคการใช้บทบาทสมมุติ

5. ใช้สื่อการเรียนการสอนในการเรียนการสอนของศาสดา ﷺ บางครั้งท่านจะนำ สื่อการเรียนการสอนมาประกอบ การอธิบาย

วิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความโดดเด่นและมีความหลากหลาย สรุปที่สำคัญๆดังต่อไปนี้ (ยูทมนา เกือฎ, 2550 : 186-189)

1. วิธีสอนแบบบรรยาย
2. วิธีสอนแบบสาธิต
3. วิธีสอนแบบอภิปราย
4. วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ
5. วิธีสอนแบบใช้คำถาม
6. วิธีสอนแบบดัดเคื่อน
7. วิธีสอนแบบตรูมิบและตรูฮิบ
8. วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย
9. วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง
10. วิธีสอน โดยการแสดงเป็นแบบอย่าง

ส่วนเทคนิคในการสอนตามที่สนะของมาวัรดิฟอะจะสรุปได้ดังนี้ (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2546 : 61)

1. ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ต้องสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนให้เหมาะสม
3. ต้องเรียนจากเรื่องทั่วไป ไปสู่เรื่องเฉพาะ
4. ต้องคำนึงถึงความรู้สึกผู้เรียน

จากคำกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า เทคนิคและวิธีการสอน คือ ความสามารถเฉพาะตัวที่มีอยู่ภายในตัวของครูผู้สอน อาจจะได้มาโดยวิธีการศึกษาค้นคว้า หรือประสบการณ์ที่มีอยู่แล้วสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุดโดยไม่เบียดเบียนเนื้อหาวิชาที่สอน ตรงกันข้ามจะมีความรัก ความสนุกสนาน ชอบตัวครูและวิชาที่สอนอีกด้วย ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه เป็นต้นแบบที่ดีที่สุดของการใช้เทคนิคและวิธีการสอนให้บรรลุผลสำเร็จ ซึ่งท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه มีเทคนิคและวิธีการสอนที่หลากหลายทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจในเนื้อหาดีที่สุด ดังนั้นครูผู้สอนอิสลามศึกษาควรศึกษาอย่างละเอียดถึงเทคนิคและวิธีการเหล่านั้น แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนสมัยปัจจุบัน เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยเฉพาะวิชาอิสลามศึกษา

2.3.3 การปฏิบัติการสอนของครูอิสลามศึกษา ด้านการใช้สื่อการสอน

2.3.3.1 ความหมายของสื่อการสอน

สื่อ (Media) หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูล เพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถสื่อสารกันได้ตรงตามวัตถุประสงค์ เมื่อมีการนำสื่อมาใช้ในการเรียนการสอนจึงเรียกสื่อการสอน (Instructional Media) หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็น เทปบันทึกเสียง สไลด์ วิดีโอโทรทัศน์ วิดีโอ แผ่นภูมิ ภาพนิ่ง ฯลฯ ซึ่งบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน (Hienich, and Robert, 1989 : 7-8 อ้างถึงใน รัตนาวดี ปลื้มสำราญ, 2544:10) ส่วนสื่อการสอนหรือสื่อการเรียนการสอนนั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 31) กล่าวว่า “สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้สอนใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อความหมาย เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการซึ่งอาจเป็นบุคคล เหตุการณ์ การศึกษานอกสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรม และวิธีการต่าง ๆ เป็นต้น”

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2543 : 232) กล่าวว่า “สื่อการสอนหมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ ที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดความรู้ เจตคติ และทักษะ ไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

นิชยา มัสเฮาะ (2545 : 28) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนว่า หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ทุกชนิดรวมทั้งเครื่องมือที่ส่งเสริมและช่วยให้การเรียนการสอนของครูมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือผ่อนแรงของครูซึ่ง

ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในระยะเวลาสั้นมีผลดีทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ นักเรียนเกิดความรู้อย่างแท้จริงอยู่ในความทรงจำและไม่ลืมง่าย

จินตนา ไบกาซูยี (ม.ป.ป. :11) กล่าวว่า “สื่อการเรียนการสอน (Instructional Materials) หมายถึง วัสดุหรือเครื่องมือที่จัดทำขึ้น ซึ่งมีข้อมูลเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อประสบการณ์การเรียนรู้ สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนของครูและนักเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตรกำหนด สื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง ที่ใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหา เกิดทักษะกระบวนการและความรู้สึกรู้สีก็นึกคิดต่างๆจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร”

จากความหมายที่ได้กล่าวมาสรุปได้ว่า สื่อการสอนจึงหมายถึงตัวกลางที่ผู้สอนใช้ในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และเจตคติที่ต้องการไปยังผู้เรียน สามารถสื่อสารกันได้ เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและเรียนรู้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และเข้าใจตรงตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนที่ได้วางไว้

2.3.3.2 ความสำคัญของสื่อการสอน

สุไร พงษ์ทองเจริญ (2519 : 143) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของสื่อการสอนไว้คือ จะช่วยประหยัดเวลา และแรงงานครู เพราะเมื่อใช้สื่อครูไม่จำเป็นต้องเสียเวลาอธิบายมาก จะช่วยแรงความสนใจของผู้เรียนให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะได้เห็นสิ่งที่ครูนำมาแสดง ทำให้บรรยากาศในห้องเรียนดีขึ้นไม่ซ้ำซากจำเจ สื่อการสอนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสอนของครูในหลายด้านด้วยกันคือ

1. สื่อการสอน ช่วยครูในการเพิ่มพูนประสบการณ์ความรู้ให้แก่นักเรียน
2. สื่อการสอนช่วยให้ครูจัดประสบการณ์ได้หลายรูปแบบ
3. สื่อการสอนช่วยให้ครูกระตุ้นให้นักเรียนเกิดตอบสนองตามที่คาดหวังจะให้เกิดในตัวนักเรียนได้
4. สื่อการสอนช่วยครูในการส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมหลายรูปแบบ
5. สื่อการสอนช่วยครูในการสอนที่มีอาจนำมาให้นักเรียนได้ดูได้
6. สื่อการสอนช่วยครูในการสื่อความหมายกับนักเรียนได้ตรงและถูกต้อง
7. สื่อการสอนช่วยในการวินิจฉัย หรือซ่อมเสริมให้นักเรียนได้

สุนันท์ สังข์อ่อง (2526 :15) กล่าวว่า “การใช้สื่อการสอนในการจัดกิจกรรมการเรียน ครูจะต้องศึกษาว่าสื่อการสอนประเภทใดเหมาะที่จะใช้จัดกิจกรรมใดบ้าง จึงจะทำให้

นักเรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด สื่อการสอนบางอย่างเหมาะที่จะใช้นำเข้าสู่บทเรียนประกอบการเรียนการสอนการอธิบาย หรือใช้สำหรับสรุปบทเรียน เป็นต้น”

สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่จะช่วยให้การเรียนของนักเรียนและการสอนภาษาของครูเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ, 2534 :107 และสมพร มั่นตะสูตร, 2526 :198 อ้างถึงในจันทิรา เตื่อนราม, 2537 : 19)

1. สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา
2. เหมาะสมกับวัยและความต้องการของนักเรียน
3. มีลักษณะเร้าความสนใจ
4. ช่วยเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียน
5. ช่วยประหยัดเวลาให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้เร็วขึ้น
6. ควรเป็นสื่อที่จัดหา หรือจัดทำได้ง่าย ครูสามารถทำเองได้หรืออาจให้นักเรียน

ช่วยทำ

7. สามารถใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่า
8. เสริมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

สื่อการเรียนรู้นั้นเป็นกลางที่ผู้สอนใช้ในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติที่ต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียน ไปยังผู้เรียน ดังนั้น สื่อจึงมีความสำคัญทั้งต่อผู้สอนและผู้เรียน กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อกับผู้สอนและสื่อกับผู้เรียนดังนี้ (กรมวิชาการ, 2544 : 267)

1. ความสำคัญของสื่อกับผู้สอน
 - ผู้สอนใช้สื่อสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนให้น่าสนใจ ช่วยให้ผู้เรียน สนุกสนานเพลินกับบทเรียน
 - ผู้สอนสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนการสอน
 - สื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวในการเตรียมจัดหาหรือผลิตสื่อ เตรียมการใน ใช้สื่อและสร้างสรรค์วีดิทัศน์การเรียนการสอนอยู่เสมอ
2. ความสำคัญของผู้เรียน
 - สื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะสื่อช่วยอธิบาย บทเรียนที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน ยากต่อการทำความเข้าใจ ให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายขึ้นและเร็วขึ้น
 - สื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้เรื่องราวไกลตัวได้

- สื่อกระตุ้นผู้เรียนและสร้างความสนใจ จึงทำให้กระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจ
ยิ่งขึ้น ผู้เรียนไม่น่าเบื่อหน่าย

- สิ่งตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียนได้อย่างดี ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดี
จากสื่อที่เหมาะสมกับระดับความสนใจ สติปัญญา และวิธีการเรียนรู้ของแต่ละคน

- สื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

- สื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง สร้างนิสัย รักการ
อ่านใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

อัล บัฆคาดี ได้ชี้ให้เห็นถึงหน้าที่ของครูเกี่ยวกับการใช้สื่อการสอน และกล่าวว่า
การใช้สื่อการสอนนั้นจะต้องสอดคล้องกับนักเรียน (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2546:62)

ท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนเสาะหาบะฮะ ﷺ โดยที่ท่านได้
แสดงท่าทางประกอบการใช้รูปสิ่งที่ต้องห้าม ซึ่งท่านได้ถือสื่อไว้ในมือของท่านเพื่ออธิบายให้
เข้าใจและจดจำไว้อย่างรวดเร็ว ดังมีรายงานจากท่านอาลี บิน อบี ฏอลิบ ﷺ เล่าว่า

((ان النبي صلى الله عليه وسلم أخذ حريرا فجعله في يمينه وأخذ ذبها فجعله في
شماله ثم قال : ان هذين حرام على ذكور أمي حل لآناثم))

(رواه ابن ماجه، د.ت. : 3595)

ความว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถือผ้าไหมไว้ในมือซ้ายและทองคำไว้ในมือขวา
แล้วท่านได้กล่าวว่า “แท้จริงทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับประชาชาติ
ของฉันที่เป็นชาย และเป็นสิ่งที่อนุมัติสำหรับสตรีของพวกเขา”

(บันทึกโดย Ibn Mājah, n.d.:3595)

และอีกหะดีษหนึ่งที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน
เสาะหาบะฮะ ﷺ ของท่าน ดังที่มีรายงานจากท่านอนู มุซา อัลอัซฮารีษี ﷺ เล่าว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้
กล่าวว่า

((المؤمن للمؤمن كالبيان يشد بعضه بعضا و شبك بين أصابعه))

(رواه البخاري، 1989 : 2446)

ความว่า “(ความสัมพันธ์ระหว่าง) มุอิมกับมุอิมเปรียบประหนึ่งอาคารที่ซิดคิด
ซึ่งกันและกัน” และ(ท่านเราะสูล ﷺ ได้ประสานนิ้วมือของท่านเข้าด้วยกัน

(บันทึกโดย อัลบุคอรี, 1987 : 2446)

จากสองหะดีษข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้ใช้สื่อการสอนประกอบใน
การอธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อสร้างความสนใจบรรดาเศาะหาบะฮ์ และสามารถเพิ่มความเข้าใจ
ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงถือได้ว่าสื่อที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอนให้
บรรลุผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว ช่วยประหยัดเวลาในการอธิบายให้กับผู้เรียนได้อย่างมาก

2.3.3.3 ประเภทของสื่อการเรียนรู้

สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ซึ่งมีทั้งคน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ เหตุการณ์หรือความคิดนั้น
จัดเป็นสื่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น หรือมีผู้นำสิ่งเหล่านั้น เข้ามาใช้เพื่อการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ทั้งหลาย
จัดแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ กันดังนี้ (กรมวิชาการ, 2544 : 275)

1. สื่อสิ่งตีพิมพ์ หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ใช้ตัวหนังสือทั้งที่เป็นตัวเขียนหรือ
ตัวพิมพ์เรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ เข้าเป็นเล่มสื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย

- หนังสือได้แก่ หนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบหรือหนังสือวิชาการ
ต่าง ๆ

- หนังสือพิมพ์

- วารสาร จุลสาร นิตยสาร แผ่นภาพ แผ่นพับ แผ่นปลิว

2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ร่วมกับอุปกรณ์ที่ใช้
ไฟฟ้า ได้แก่

- สื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียง ได้แก่ รายการโทรทัศน์/ รายการวีดิทัศน์

- สื่อที่ให้เสียง ได้แก่ รายการวิทยุกระจายเสียง แถบบันทึกเสียง

- สื่อคอมพิวเตอร์ ซีดี, E-LEARNING

- รายการเสียงตามสาย หอกระจายข่าว

3. สื่อบุคคล หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่ง
สามารถ ทำหน้าที่ถ่ายทอดสาระความรู้ แนวคิด เจตคติ และวิธีปฏิบัติให้แก่บุคคลอื่นได้ สื่อ
บุคคลมีดังนี้

- ครู อาจารย์ โค้ชครู

- ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน
 - ผู้นำศาสนา ซึ่งได้แก่ อิหม่าม คอเด็บ บิลาล
 - วิทยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ
4. สื่อวัสดุ หมายถึง สื่อที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อใช้ในการเรียนรู้โดยถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น ภาพ แผนภูมิ แผนที่ หุ่นจำลอง
5. ของจริง หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติรอบตัวเรา เช่น พืช สัตว์ ส่วนประกอบของร่างกาย ของคนหรือสัตว์ อวัยวะส่วนประกอบของดินพืช หิน ดิน ทราช น้ำ เป็นต้น
6. เครื่องมือและอุปกรณ์ หมายถึง เครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานต่างๆ เช่น เครื่องมือวิชาช่าง อุปกรณ์ทดลองวิทยาศาสตร์

2.3.3.4 หลักการใช้สื่อการสอน

กิดานันท์ มะลิตทอง (2540 : 95-96) ได้กล่าวถึงหลักการใช้สื่อการสอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ

- เตรียมตัวผู้สอน กล่าวคือ ผู้สอนจะเตรียมตัวในการอ่าน ฟัง หรือดูเนื้อหาที่มีอยู่ในสื่อที่ใช้ว่ามีเนื้อหาถูกต้อง ครบถ้วน ตรงตามความต้องการในการใช้หรือไม่ ถ้าสื่อนั้นมีเนื้อหา ไม่ครบ ผู้สอนจะเพิ่มเติม โดยวิธีการใด ที่ใด มีวิธีการใช้สื่ออย่างไร มีการเตรียมจัดลำดับขั้นตอนการใช้สื่อ โดยเขียนลงในแผนการสอนเพื่อให้ใช้สื่อได้ถูกต้อง

- เตรียมจัดสภาพแวดล้อม คือ การจัดเตรียมวัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ ที่จำเป็นต้องให้พร้อม ให้อยู่ในสภาพที่ใช้ได้ทันที รวมทั้งจัดเตรียมสถานที่ที่จะใช้สื่ออยู่ในสภาพที่เหมาะสม มีที่นั่งสำหรับผู้เรียนให้เพียงพอ การจัดเตรียมสิ่งต่างๆดังที่ได้กล่าวมานี้ช่วยในการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความสะดวก ราบรื่น ไม่เสียเวลา

- เตรียมพร้อมผู้เรียน คือ การเตรียมตัวผู้เรียน ครูสอนอาจแนะนำหรือให้แนวคิดว่ามีเนื้อหาใดนั้นเป็นอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนพร้อมในการฟัง ดู หรืออ่าน บทเรียนจากสื่อ นั้นให้เข้าใจได้ดีและสามารถจับประเด็นสำคัญของเนื้อหาได้หรือหากผู้เรียนมีการใช้สื่อด้วยตนเอง ผู้สอนต้องบอกวิธีการใช้ในกรณีที่เป็นอุปกรณ์ที่ผู้เรียนยังไม่เคยใช้มา จะต้องมีกิจกรรมอะไรบ้าง เช่น มีการทดสอบ การอภิปราย การแสดงหรือปฏิบัติ ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนเตรียมได้ถูกต้อง

2. ขั้นการใช้สื่อ

การใช้สื่อ ผู้สอนต้องใช้สื่อให้เป็นตามลำดับขั้นหรือให้เหมาะสมกับขั้นตอนที่เตรียมไว้แล้ว เพื่อให้การเรียนการสอนไปได้อย่างราบรื่น และต้องควบคุมการเสนอสื่อให้ถูกต้อง เช่น ในการฉายวีดิทัศน์ ผู้สอนปรับสภาพที่ออกทางเครื่องรับโทรทัศน์ให้ชัดเจน ปรับเสียง ไม่ให้ดังจนรบกวนห้องเรียนอื่น หรือคอยเก็บไปจนผู้เรียนที่นั่งอยู่หลังห้องไม่ได้ หรือดูว่ามีแสงตกจากภาพหรือไม่ เป็นต้น

ดังนั้นหลักการใช้สื่อการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเตรียมความพร้อมก่อนการใช้ผู้เสมอ ซึ่งจะต้องเตรียมพร้อมทั้งตัวครูผู้สอน ผู้เรียน และสภาพแวดล้อม ควรใช้สื่อตามแผนที่ได้กำหนดไว้ หลังจากที่ใช้เสร็จแล้วควรเก็บให้เรียบร้อยเพื่อจะได้ใช้งานในโอกาสต่อไป

2.3.4 การปฏิบัติการสอนของครูอิสลามศึกษาด้านเจตคติของครูต่อนักเรียนและวิชาที่สอน

2.3.4.1 ความหมายของเจตคติ

เจตคติเป็นความรู้สึกของคน คนเราจะรู้สึกได้ก็ต่อเมื่อประสาทของเราได้สัมผัสกับสิ่งหนึ่งก่อน นั่นคือรับรู้สิ่งนั้นก่อนนั่นเอง ถ้าจิตเราก่อเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกตั้งแต่ขั้นต้น ๆ จนถึงขั้นสูง ๆ คือเกิดความพอใจ ความซาบซึ้งพอใจและเจตคติติดตามมา การจะวัดสิ่งใดได้ถูกต้องจะต้องรู้ก่อนว่าสิ่งนั้นหน้าตาเป็นอย่างไร เจตคติหรือทัศนคติก็เหมือนกันก่อนจะวัดต้องนิยามให้ชัดเจน แต่ในความเป็นจริงแล้วคำว่า เจตคติ (Attitude) มีผู้เชี่ยวชาญนิยามไว้หลายความหมายแตกต่างกันไปตามแนวคิดของคน (ส้วน และอังคณา สายยศ, 2543: 52-53) ดังบางนิยามที่เป็นตัวอย่างต่อไปนี้

เจตคติ เป็นศัพท์บัญญัติทางวิชาการตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Attitude" ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า "Aptus" แปลว่า ความเหมาะสม (Fitness) หรือการ ปรับงแต่ง (Adaptedness) (Webster, 1981 : 141 อ้างถึงใน อัญชลี นพภาภักย์, 2543: 8)

ส้วน สายยศ (2530 : 2) กล่าวว่า "เจตคติเป็นความรู้สึกหรือศรัทธาต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งนั้นได้"

สงบ ลักษณะ (2529 : 42) ได้กล่าวว่า "เจตคติ คือ ความรู้สึกพอใจ ชอบหรือไม่พอใจ ไม่ชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง"

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2523 : 172) ได้กล่าวว่า "เจตคติ คือ ความรู้สึกของบุคคลที่ได้จากการเรียนรู้และประสบการณ์ แล้วแสดงสภาวะของร่างกายและจิตใจในด้านความพร้อมจะ

ตอบสนองต่อบุคคล หรือสิ่งต่างๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งในสองลักษณะ กล่าวคือ ความพร้อมที่จะเข้าหาเมื่อเกิดความรู้สึกชอบ เรียกว่า เจตคติที่ดี หรือเจตคติทางบวก หรือแสดงความพร้อมที่จะหลีกเลี่ยงเมื่อเกิดความรู้สึกไม่ชอบ เรียกว่า เจตคติที่ไม่ดี หรือเจตคติทางลบ”

บุญธรรม กิจปริดาภิวัตน์ (2540 : 239) ได้สรุปความหมายของเจตคติว่า เจตคติ หมายถึง กิริยาท่าทีรวม ๆ ของบุคคลที่เกิดจากความโน้มเอียงของจิตใจ และแสดงออกต่อสิ่ง ๆ นั้น โดยแสดงออกในทางสนับสนุน มีความรู้สึกเห็นดีเห็นชอบต่อสิ่งเรานั้น ๆ หรือแสดงออกในทางต่อต้าน ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ไม่เห็นชอบต่อสิ่งนั้น

ดังนั้น ความหมายของเจตคติอาจจะสรุปได้ดังนี้ เจตคติ หมายถึงความรู้สึกของสภาวะจิตใจและอารมณ์ที่แสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งแฝงอยู่ในแต่ละบุคคลและพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมใดๆ ต่อสิ่งที่เกี่ยวข้อง ต่อสิ่งของหรือสภาพการณ์

2.3.4.2 การเกิดเจตคติ

เจตคติเป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งที่พอใจและไม่พอใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลทำให้แต่ละคนสนองตอบต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันไป บุคคลจะมีเจตคติที่ดีหรือไม่ดี เกี่ยวกับสิ่งใดนั้นบุคคลรอบข้างมีอิทธิพลอย่างยิ่ง เจตคติของบุคคลมีแนวโน้มที่ขึ้นอยู่กับค่าความนิยมคนนั้น เจตคติเกิดจากสิ่งต่อไปนี้ (พรพนี ชูทัช, 2522:195 อ้างถึงใน อากาศ นิพนทรเทพ, 2541:28 -29)

1. การเรียนรู้ เนื่องจากการอบรมตั้งแต่เล็ก เป็นไปลักษณะค่อยๆซึมซับจากการเลียนแบบพ่อแม่และคนข้างเคียง ไม่ต้องมีใครสอน (Attitudes are Caught not Taught)

2. ประสบการณ์ของบุคคล

3. การรับถ่ายทอดจากเจตคติที่มีอยู่แล้ว เช่น การรังเกียจสัตว์

4. สื่อมวลชน

ธีระ รุญเจริญ (2525 : 144 -145 อ้างถึงในอากาศ นิพนทรเทพ, 2541 : 32) กล่าวถึง เจตคติของครู (Teacher's Attitude) ว่า ครูที่มีเจตคติหรือความรู้สึกที่ดีต่อคนอื่นโดยเฉพาะนักเรียนย่อมช่วยส่งเสริมการสอนให้ได้ผลดี เจตคติที่ดีได้แก่

1. ความรู้สึกที่ชอบเป็นมิตรกับคนทั่วไป
2. ชอบคบหาสมาคมกับคนทั้งหลาย
3. ใจดี
4. ชอบรับเรื่องและสนุกสนาน
5. เป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจของนักเรียน

6. อุดมคติ
7. ถ่อมตน
8. ประมาทตน
9. ไวต่อคำถามหรือความรู้สึกของนักเรียน

2.3.4.3 ประโยชน์ของการศึกษาเจตคติ

ประโยชน์ของการศึกษาเจตคตินี้มีมากมาย อาจกล่าวสรุป ได้ดังนี้

สวจน สุทธิเลิศอรุณ (2529 : 95-96) ก็ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเจตคติ ดังนี้

1. ช่วยทำให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว โดยการจัดรูปหรือการจัดระบบสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว
2. ช่วยให้นักกลหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี หรือปกปิดความจริงบางอย่างซึ่งนำความไม่พอใจมาสู่ตัวเขา
3. ช่วยในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อน ซึ่งการมีปฏิกิริยาโต้ตอบหรือการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกไปนั้น ส่วนมากจะทำในสิ่งที่นำความพอใจมาให้หรือ เป็นรางวัลจากสิ่งแวดล้อม
4. ช่วยให้นักกลสามารถแสดงออกถึงก่านิยมตนเอง ซึ่งแสดงว่าเจตคตินั้นนำความพอใจมาให้กับบุคคลนั้น

วรรณดี แสงประทีปทอง (2536 : 55-57 อ้างถึงใน อัญชลี นพภาภักย์, 2543 : 21)

ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเจตคติ ดังนี้

1. การวัดเจตคติเพื่อการทำนาย เจตคติของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นเครื่องทำนายว่า บุคคลนั้นมีการกระทำไปในทำนองใด ดังนั้นการทราบเจตคติของบุคคลย่อมช่วยให้ทำนายการกระทำของบุคคลได้ ความสามารถในการทำนายพฤติกรรมของผู้อื่นเป็นความต้องการของมนุษย์ และสังคม เพราะจะเป็นแนวทางให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อบุคคลนั้นได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและอาจเป็นแนวทางให้ผู้อื่นสามารถควบคุมพฤติกรรมของบุคคลนั้นได้ด้วย

2. การวัดเจตคติเพื่อเข้าใจสาเหตุและผล เจตคติต่อสิ่งต่าง ๆ นั้น เปรียบเสมือนสาเหตุภายในซึ่งมีกำลังผลักดันให้บุคคลกระทำได้ต่าง ๆ กัน เจตคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลนี้อาจได้รับสาเหตุมาจากผลภายนอกด้วยส่วนหนึ่ง และเจตคติของบุคคลอาจเป็นเครื่องกรองหรือหักเหอิทธิพลของสาเหตุจากภายนอกที่มีต่อการกระทำของบุคคลนั้นได้ ดังนั้นการจะเข้าใจอิทธิพล

ของสาเหตุภายนอกที่มีต่อการกระทำของบุคคลต่าง ๆ ให้ชัดเจนบางกรณีจำเป็นต้องวิเคราะห์จิตของบุคคลต่าง ๆ ต่อสาเหตุภายนอกนั้นด้วย

3. การวิเคราะห์จิตเพื่อหาทางป้องกัน ในสังคมนั้นการที่บุคคลจะมีเจตคติต่อ สิ่งหนึ่ง สิ่งใดอย่างไรนั้นเป็นสิทธิของแต่ละบุคคล แต่การที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมย่อมเป็นไปได้เมื่อประชาชนมีเจตคติต่อสิ่งเดียวกันคล้ายคลึงกัน ซึ่งจะเป็นแนวทางให้เกิดความร่วมมือร่วมกันและไม่เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม

4. การวิเคราะห์จิตเพื่อหาทางแก้ไข ในสังคมประชาธิปไตย บุคคลสามารถจะมีเจตคติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งแตกต่างกันไปได้มาก แต่ในบางเรื่องจำเป็นที่จะต้องได้รับความเห็นและเจตคติที่สอดคล้องกัน เพื่อที่ประชาชนจะได้มีการกระทำที่พร้อมเพรียงกัน การวิเคราะห์จิตจึงอาจแสดงให้เห็นว่า บุคคลมีลักษณะที่เหมาะสมหรือไม่เพียงไร เพื่อประโยชน์ในการหาทางแก้ไขเจตคติที่ไม่ถูกต้องและปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อไป

จากประโยชน์ของการศึกษาเจตคติ ทำให้สามารถเข้าใจในพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้ เป็นการหาทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเกิดขึ้น สามารถทำให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาสำหรับผู้การศึกษาเจตคติ ซึ่งเป็นเรื่องภายในจิตใจที่วัดกันได้อยาก แต่ถ้าใครสามารถที่จะศึกษาและทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ก็จะสามารถพิชิตปัญหาที่เกิดขึ้นได้ อัลลอฮฺ ﷻ จะไม่ทรงพิจารณาที่รูปร่าง หน้าตา เปลือกภายนอก แต่อัลลอฮฺ ﷻ จะทรงพิจารณาที่ส่วนลึกของจิตใจ ท่านเราะฮูล ﷺ ได้กล่าวว่

((إن الله لا ينظر إلى أحسادكم و لا إلى صوركم ولكن ينظر إلى قلوبكم))

(มุสลิม, 1998 : 2564)

ความว่า “แต่อัลลอฮฺจะไม่ทรงพิจารณาที่รูปร่างและรูปร่างของพวกเจ้าแต่พระองค์จะพิจารณาที่จิตของพวกเจ้า”

(บันทึกโดย Muslim, 1998 : 2564)

จากหديثข้างต้นชี้ให้เห็นได้ว่า คนที่มีความประพฤติดีหรือเลวนั้นเกิดขึ้นจากภายในจิตใจของเขาซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับรูปร่างหน้าตาแต่เพียงใด อัลลอฮฺจะทรงพิจารณาจากจิตใจเพื่อเป็นการตัดสินว่า เขานั้นเป็นคนดี หรือคนเลว ซึ่งการศึกษาเจตคติของคนสามารถที่จะเข้าใจในเรื่องของพฤติกรรมภายในได้

2.3.4.4 องค์ประกอบของเจตคติ

บุญธรรม กิจปริคาริสุทธ์ (2540 : 240) ได้เสนอแนวความคิดของนักจิตวิทยาซึ่งได้เสนอองค์ประกอบเจตคติไว้เป็น 3 แนว ดังนี้

1. เจตคติสามองค์ประกอบ นักจิตวิทยากลุ่มนี้เสนอว่า เจตคติประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ

1.1 องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) ได้แก่ ความรู้ ความเชื่อ ความคิด และความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อที่หมายของเจตคติ (attitude object) เช่น เจตคติต่อการสูบบุหรี่ การที่จะแสดงความรู้สึกต่อการสูบบุหรี่ไปในทางชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยนั้น จะต้องมีความเข้าใจก่อนว่า “บุหรี่” คืออะไร การสูบบุหรี่มีคุณและมีโทษอย่างไร

1.2 องค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึก (Affective Component) ได้แก่ ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ หรือท่าทีที่ดีหรือไม่ดี ต่อที่หมายของเจตคติ เป็นภาวะความรู้สึกที่สนองตอบต่อสิ่งเร้าหรือต่อที่หมายไปในทางที่ดีหรือไม่ดี หรือในทางบวก (positive) หรือในทางลบ (negative) ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากองค์ประกอบด้านความรู้

1.3 องค์ประกอบด้านการปฏิบัติ (Behavioral Component) ได้แก่ แนวโน้มหรือความพร้อมของบุคคลที่จะปฏิบัติต่อที่หมายของเจตคติ หากมีสิ่งเร้าหรือที่หมายของเจตคติที่เหมาะสมจะเกิดการปฏิบัติ หรือมีปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง

2. เจตคติสององค์ประกอบ แนวความคิดนี้ระบุว่า เจตคติมีเพียง 2 องค์ประกอบเท่านั้น ได้แก่ องค์ประกอบด้านความรู้กับองค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึก นักจิตวิทยาที่สนับสนุนแนวความคิดนี้ ได้แก่ Katz และ Rosenberg ซึ่งนักจิตวิทยา ทั้งสองได้ให้ความหมายของเจตคติโดยครอบคลุมโครงสร้างรวมระหว่างความรู้กับท่าทีความรู้สึก

3. เจตคติองค์ประกอบเดียว แนวความคิดนี้ระบุว่าเจตคติมีองค์ประกอบเดียวคือองค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึก ซึ่งแสดงออกหรือตอบสนองต่อที่หมายของ เจตคติไปในทางชอบหรือไม่ชอบ หรือดี หรือไม่ดี นักจิตวิทยาที่สนับสนุนแนวความคิดนี้ ได้แก่ Bem, Fishbein & Ajzen, Insko และ Thurstone

ดังนั้นเจตคติของบุคคลคือพฤติกรรมที่เขาแสดงออกมา เป็นการเรียนรู้ล่วงหน้าเพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้น เจตคติที่ดีงามเป็นที่ต้องการของสังคม ในวงการศึกษายังมีความจำเป็นอย่างมาก ทางโรงเรียนควรรีกรศึกษาเจตคติของนักเรียน ที่มีต่อวิชาที่เรียนหรือต่อครูผู้สอน เพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขวิธีการเรียนการสอนให้เด็กมีเจตคติดีขึ้น การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน จะทำให้กระบวนการเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

2.3.5 การปฏิบัติการสอนของครูอิสลามศึกษาด้านการวัดและประเมินผลการสอน

2.3.5.1 ความหมายของการวัดและประเมินผล

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2535 : 15) กล่าวว่า “การวัดเป็นกระบวนการเชิงปริมาณในการกำหนดค่าเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายแทนคุณลักษณะของสิ่งที่วัดโดยอาศัยกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง”

สมนึก กัททิชณี (2546:1) ได้ให้ความหมายของการวัดผลว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการหาปริมาณหรือจำนวนของสิ่งต่างๆ โดยใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่งมาวัดผลการวัดมักจะออกมาเป็นตัวเลข หรือสัญลักษณ์หรือข้อมูล

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 139) ได้กล่าวว่า “การวัด (Measurement) คือ การให้ตัวเลขกับลักษณะที่กำหนด”

ส่วนความหมายของการประเมินผล มีผู้ให้ความหมายดังนี้

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2535 : 17) กล่าวว่า “การประเมินผล คือ กระบวนการในการตัดสินคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างมีหลักเกณฑ์เพื่อสรุปว่าสิ่งนั้นดี – เลว ปานใด”

สมนึก กัททิชณี (2546:3) ให้ความหมายของการประเมินผลว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินหรือวินิจฉัยสิ่งต่างๆที่ได้จากการวัด โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง

ชัยน ฐอัมมัต ฆาฮาดะฮ์ (มปป : 191) ให้ความหมายของการประเมินผลทางการศึกษา หมายถึงการประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลที่ได้รับการพัฒนาทางการศึกษาที่เกิดขึ้นหลังจากการจัดการศึกษา เพื่อประเมินว่าประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด และหลังจากได้รับการประเมินแล้ว จะมีการนำข้อมูลที่ได้มาเป็นผลสะท้อนเพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงกระบวนการให้เหมาะสม

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การวัดผลคือ กระบวนการต่างๆ ที่คำนวณขึ้นมาเพื่อกำหนดให้เป็นตัวเลข หรือสัญลักษณ์ของปริมาณที่วัดได้ โดยการอาศัยเครื่องมือและกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนการประเมินผล คือรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวัดแล้วมาตัดสินหรือวินิจฉัยถึงคุณค่าและคุณภาพของคุณลักษณะนั้นโดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง

ดังนั้นการวัดและประเมินผลการสอน หมายถึง กระบวนการ หรือวิธีการต่างๆ ที่ครูผู้สอนคิดคำนวณขึ้นมาจากการที่ได้ปฏิบัติการสอนกับผู้เรียน แล้วตีค่าให้เป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์จากสิ่งที่วัดได้ โดยใช้เครื่องมือในการวัด อาจจะเป็นแบบทดสอบ แบบฝึกหัด แบบ

บันทึกการสังเกต เป็นต้น แล้วมารวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวัดมาศึกษา วิเคราะห์ เพื่อคัดสรรถึงคุณค่าและคุณภาพของสิ่งที่วัดได้โดยอาศัยเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินของข้อมูลนั้น

2.3.5.2 องค์ประกอบของการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

กรมวิชาการ (2546 : 286-287) ได้กล่าวว่า “การเรียนรู้อิสลามศึกษามุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้และคุณธรรมอย่างสมบูรณ์ โดยมีองค์ประกอบคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ผู้สอนจึงควรวัดและประเมินผลการเรียนเป็น 3 ระยะดังนี้

1. การประเมินผลก่อนเรียน การประเมินผลนี้นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ดังนั้น ผู้สอนจึงควรมีข้อมูลพื้นฐานในด้านครอบครัว เศรษฐกิจ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมของชุมชนของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้จะทำให้ผู้สอนกำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินผลก่อนเรียนได้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการประเมินผลก่อนเรียนนี้ทำได้หลากหลายวิธี เช่น การสนทนา การสัมภาษณ์ การอภิปราย การใช้แบบทดสอบ และการสังเกตเพื่อประเมินว่าผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เดิมมากน้อยเพียงไร ถ้าพบว่าผู้เรียนมีความรู้หรือทักษะพื้นฐานไม่เพียงพอผู้สอนควรจัดกิจกรรมหรือสอนซ่อมเสริมให้ผู้เรียน ซึ่งจะมีส่วนสำคัญต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และร่วมกิจกรรมในสาระที่จะเรียนรู้ต่อไปได้อย่างมั่นใจ ทั้งนี้ผู้สอนไม่จำเป็นต้องทำการประเมินผลก่อนเรียนทุกชั่วโมง แต่ควรจะทำการประเมินผลก่อนเรียน เมื่อผู้สอนจะสอนสาระใหม่เท่านั้น

2. การประเมินผลระหว่างเรียน คือการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีการพัฒนาตามการคาดหวังไว้เพียงไร ผู้สอนจึงควรประเมินผลเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยประเมินจากการสังเกต การเข้าร่วมกิจกรรม การกล้าแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบขณะที่ทำงานกลุ่ม ตลอดจนแบบฝึกหัด และการตรวจชิ้นงานของผู้เรียน เพื่อประเมินผลแล้วผู้สอนควรนำผลการประเมินไปปรับปรุงการสอนต่อไป

3. การประเมินผลหลังเรียน มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของสาระที่เรียนรู้ จนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นกิจนิสัย ด้วยความเต็มใจ เกิดความภาคภูมิใจ ผู้สอนจะประเมินได้จาก การสังเกต การสอบถามผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียน เพื่อนครู และบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนของผู้เรียน”

กรมวิชาการ (2546 : 285) ยังได้กล่าวอีกว่า “การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาว่า เป็นกระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ ความเข้าใจประวัติ และความสำคัญของศาสนาอิสลาม และนำมาปฏิบัติเพื่ออยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

2. ด้านเจตคติเกิดความเชื่อมั่นในหลักศรัทธา การกระทำความดีตามบทบัญญัติอิสลาม

3. ด้านทักษะการปฏิบัติตนตามบทบัญญัติอิสลาม และนำไปใช้ในการพัฒนาคนบ่าเพื่อประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม”

พิชิต ฤทธิรงค์ (2545 : 2-5) กล่าวถึงองค์ประกอบของการวัดผลและประเมินผล มีดังนี้

1. องค์ประกอบของการวัดผล มี 3 ประการ คือ

1.1 ปัญหาหรือสิ่งที่จะวัด

1.2 เครื่องมือวัดหรือเทคนิควิธีในการรวบรวมข้อมูล

1.3 ข้อมูลเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ หากเป็นข้อมูลเชิงปริมาณจะต้องมีจำนวนและหน่วยวัด หากเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพจะต้องมีรายละเอียดที่แสดงคุณลักษณะซึ่งอาจไม่ใช่ตัวเลข

2. องค์ประกอบของการประเมินผลมี 3 ประการคือ

2.1 ข้อมูล

2.2 เกณฑ์

2.3 การตัดสินใจคุณค่าหรือการตัดสินใจ

2.3.5.3 การวัดและการประเมินผลการสอน

การวัดและประเมินผลการสอน เป็นการพิจารณา และตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน ความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ กิจกรรม และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับนั้น จะต้องพิจารณาในทุกแง่มุมของการจัดการเรียนการสอน เพื่อคงไว้ซึ่งประสิทธิภาพการสอนให้มากที่สุด

อัมสเตอร์ดง (Armstrong,1973 : 51- 55 อ้างถึงในกำพล ณะนิมิต, 2550: 35) ได้เสนอบทความเรื่อง การประเมินผลการปฏิบัติงานของครูที่มีประสิทธิภาพ ไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. เตรียมการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ประเมินผลการสอนของตนเองอยู่เสมอ

3. พัฒนาทักษะในการสอนของตนเอง

4. มีเทคนิคในการกระตุ้นนักเรียนให้สนใจเรียน
5. ประยุกต์ใช้หลักทางจิตวิทยาให้เป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอน
6. การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในการเรียนการสอน
7. เข้าใจและนำหลักการเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอน
8. สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เป็นประชาธิปไตย
9. ปรับปรุงกิจกรรมในห้องเรียนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม
10. ปรับปรุงตนเองให้คุ้นเคยกับสภาพของกลุ่มนักเรียน
11. ช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา
12. จัดกิจกรรมและสภาพการเรียนให้ส่งเสริมลักษณะและพฤติกรรมที่ปรารถนา
ของนักเรียน
13. ช่วยเหลือนักเรียนแต่ละคนให้ได้รับความสำเร็จ
14. พัฒนาตนเองทางด้านความรู้และสติปัญญา
15. มีเทคนิคการวัดผลที่ดี และใช้ผลจากการทดสอบในการปรับปรุงสภาพการ
จัดการเรียนการสอน

16. มีเทคนิควิธีสอนพิเศษสำหรับนักเรียนที่เรียนได้เร็ว
 17. ช่วยนักเรียนแต่ละคนให้ปรับตัวได้
 18. ช่วยลดความวิตกกังวลของนักเรียน
 19. มีการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล
 20. ให้คำแนะนำช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดทักษะในการทำงาน
- การวัดผลและประเมินผลการสอนเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการเรียนการสอน และมีความสำคัญยิ่งในการที่จะช่วยครูผู้สอนได้ทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการสอนทั้งตัวครู และผู้เรียน ซึ่งผลที่ได้จากการวัดผลและประเมินผล สามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อเสียต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนบรรลุผลที่ได้วางไว้และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ท่านเราะฮูส ﷺ ได้ทำการวัดและประเมินผลการสอนแก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ของท่านก่อนที่จะทำการสอนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ท่านเราะฮูส ﷺ ได้กล่าวว่

((أتدرون ما المفلس ؟ قالوا : المفلس فينا من لا درهم له ولا متاع فقال : إن المفلس من أمتي يأتي يوم القيامة بصلاة و صيام و زكاة و يأتي قد شتم هذا و قذف هذا و أكل مال هذا و سفك دم هذا و ضرب هذا فيعطى هذا من حسنته و هذا

เลข ๆ อย่างมีความคิดพลาดสูง ไม่มีวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นการวัดพฤติกรรมให้ละเอียด การวัดสิ่งที่ต้องการจะรู้ตามจุดมุ่งหมาย จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งทุกสาขาวิชาชีพไม่ว่าอาชีพครู แพทย์ วิศวกร ฯลฯ”

อารีย์ วัชรวารการ (2542:28-29) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวัดและประเมินผล การเรียนการสอน ดังนี้

1. ในด้านครูและนักเรียน การวัดและประเมินผลที่ดีสามารถช่วยให้เราทราบว่า
 - 1.1 นักเรียนแต่ละคน เก่ง อ่อนด้านใด
 - 1.2 ใครมีอัตราพัฒนาการ เร็ว ช้าเพียงใด
 - 1.3 ควรจะจัดกลุ่มนักเรียนอย่างไร
 - 1.4 ควรเริ่มต้นสอนจากตรงไหน
 - 1.5 นักเรียนคนใดควรเอาใจใส่เป็นพิเศษ
 - 1.6 บอกให้นักเรียนรู้สถานะของตนเอง และหาทางแก้ไขโดยตรงตาม

คำแนะนำของครู

- 1.7 ช่วยให้ผู้รู้ ว่า ใครสนใจ และมีทัศนคติ เด่น ค้อยทางไหน
- 1.8 ใช้เป็นการกระตุ้นการเรียน
- 1.9 ช่วยให้ผู้รู้ ว่า วิธีสอนแบบไหน ให้ผลมากน้อยอย่างไร
- 1.10 ควรตัดสินใจว่าตกหรือซ้ำชั้นอย่างไร
2. ในด้านผู้บริหารการวัดและประเมินผลที่ดีสามารถช่วยให้ผู้บริหารทราบว่า
 - 2.1 ใช้ผลการสอบเป็นพื้นฐานสำหรับทราบสถานภาพต่าง ๆ เช่น มาตรฐานความรู้ของเด็กสูงขึ้นหรือต่ำกว่าแต่ก่อนและควรจัดวิธีการสอบอย่างไร
 - 2.2 ช่วยให้ผู้รู้ ว่าหลักสูตรและวิธีสอนแบบต่าง ๆ นั้น ให้ผลอย่างไร
 - 2.3 ช่วยให้ผู้รู้ ว่า การสอน การอบรม มีคุณภาพปานใด
 - 2.4 ใช้ผลการสอบวัดเป็นข้อมูล แจ้งให้ประชาชนทราบ
 - 2.5 ใช้เป็นเครื่องมือแนะแนวแก่ครูใหม่ที่จะมาทำการสอน
 - 2.6 ใช้เป็นข้อมูลสำหรับแก้ไขปรับปรุงด้านบริหารของโรงเรียน
 - 2.7 ช่วยให้เกิดขวัญใน โรงเรียนทราบสถานะอันแท้จริงของโรงเรียนคนและยอมรับความจริงในสถานะของโรงเรียนคน ไม่ใช่หนีหรือหลงเชื่อเอาเอง
 - 2.8 ทำให้เกิดการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าภายในโรงเรียนคนและในปัญหาทั่ว ๆ ไป

การวัดและประเมินผลการสอนมีประโยชน์อย่างมากต่อประสิทธิภาพการสอนของครูผู้สอน ซึ่งจะทำให้ทราบถึงปัญหา ข้อบกพร่องต่างๆ ในระหว่างการปฏิบัติการสอน สามารถที่จะเป็นข้อมูลประกอบการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ และเพื่อที่จะนำมาปรับปรุง แก้ไขภายในตัวครูและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทำให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

2.4 บทบาทและคุณลักษณะของครูผู้สอน

2.4.1 ความหมายของบทบาท

บทบาท หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งเป็นการกระทำตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่นบทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรือเป็นแบบแผนของความต้องการ เป้าหมาย ความเชื่อ ความรู้สึก ทักษะคิด คุณค่า และการกระทำที่สมาชิกในสังคมคาดหวังว่าควรจะเป็นไปตามลักษณะของชนิดตำแหน่งที่มีอยู่ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ได้ว่า บทบาทก็คือพฤติกรรมที่ถูกคาดหวังว่าผู้ดำรงตำแหน่งหรืออยู่ในสถานภาพนั้นควรประพฤติหรือปฏิบัติ เป็นภาระที่ต้องรับผิดชอบ ตามสถานภาพของแต่ละบุคคล โดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับความคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของพ่อ เช่นเลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียน อบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดู และอื่น ๆ อีก เป็นต้น ตำแหน่งอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน เช่น ครู อาจารย์ต้องสอน ต้องอบรมนักเรียน เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่ทรงตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นอยู่กับ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 602 ; สักคีไทย สุรกิจบวร, 2545 : 111 ; ทรงพล ภูมิพัฒน์ , 2541: 210 ; ยนต์ ชุ่มจิต , 2541 : 61 ; งามพิศ สัตย์สงวน , 2543 : 96-97 ; Cohen, 1979: 35 ; Krech, Crutchfield and Ballachey, 1962:338 ; สงวนศรี วิรัชชัย , 2527: 20 อ้างถึงใน ชุมัชยะห์ ตาและ, 2551: 24)

ยนต์ ชุ่มจิต (2524 : 46) ให้นิยามเกี่ยวกับบทบาทว่า บทบาท คือ ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล

อุทัย หิรัญโต (2519 : 120) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่หรือการแสดงออกของคนที่มีความคิดหรือหวังว่าจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง การที่ประชาชนคาดหมาย หรือหวังให้กระทำอย่างนั้น คือ เอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของเขาเป็นมูลฐาน

จากความหมายที่ได้กล่าวมาอาจจะสรุปได้ว่า บทบาทคือ พฤติกรรมที่ได้แสดงออกของผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมหวังจะให้กระทำอย่างนั้นและเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบด้วย

2.4.2 บทบาทของครูผู้สอน

อรรถ มุลคำ และสุวิทย์ มุลคำ (2544: 197-198) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนไว้ว่า ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญซึ่งจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้จัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ควรมีบทบาทดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนแนวคิดให้เอื้อต่อการปฏิรูปต่อการเรียนรู้
2. ศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจและปรับเนื้อหากระบวนการและทฤษฎีการสอนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. ออกแบบการจัดการเรียนรู้หรือการวางแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. กำหนดกิจกรรมและวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้า
5. จัดกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างหลากหลายเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและปัจจัยพื้นฐานของโรงเรียน
6. ลดบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้กำกับหรือผู้จัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
7. จัดเตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมของผู้เรียน
8. วัดและประเมินผลผู้เรียนอย่างเป็นระบบตามสภาพจริงและเป็นไปในทางสร้างสรรค์
9. เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมและรับทราบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่เสมอ
10. ทำวิจัยในชั้นเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2537 : 102) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนดังนี้

1. กำกับการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเป็นปฏิบัติกิจกรรมการเรียนตามที่กำหนดไว้ในแต่ละศูนย์

2. ประสานงานกิจกรรมการเรียนและสรุปบทเรียน
3. บันทึกพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน

4. เตรียมกิจกรรมและสื่อการเรียนเพิ่มเติม เพื่อให้ให้นักเรียนมีคุณภาพยิ่งขึ้น

5. เป็นแหล่งความรู้หนึ่งของผู้เรียน

ก่อน สวัสดิคพานิชย์ (2519 : 1-11 อ้างถึงใน ภิญโญ เก่งศิริ, 2537 : 19) ได้กล่าวถึงครูที่จะต้องแสดงบทบาทให้ถูกต้องตามที่สังคมมุ่งหวัง บทบาทที่ครูควรแสดงได้แก่

1. บทบาทของผู้รู้และผู้ชำนาญ

2. บทบาทของผู้มีประพฤติดี

3. บทบาทของผู้นำใจอันดี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 2 (2541:65-69)

ได้กำหนดองค์ประกอบเกี่ยวกับบทบาทของครูในการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทของครูในการเตรียมการใช้หลักสูตร ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1.1 ศึกษาหลักสูตรก่อนทำการสอน

1.2 วิเคราะห์หลักสูตรก่อนนำไปสู่ห้องเรียน

1.3 จัดทำการกำหนดการสอนและแผนการสอน การวิเคราะห์หลักสูตร

1.4 ศึกษาเทคนิคและวิธีสอนต่าง ๆ

1.5 การเตรียมสื่อและอุปกรณ์

1.6 กำหนดวิธีการประเมิน

1.7 การเตรียมห้องเรียนและบรรยากาศในการเรียน

2. บทบาทของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

บทบาทของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีความสำคัญในการนำหลักสูตรมาใช้เป็นอย่างยิ่ง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

2.1 จัดกิจกรรมที่สร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียน ใจให้ให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียน

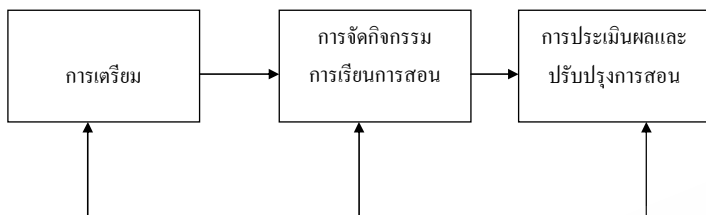
2.2 จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น ได้ศึกษาค้นคว้า ได้อภิปราย ได้ทำรายงาน ได้ทดลองปฏิบัติ ฯลฯ

2.3 จัดกิจกรรมให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอน และกระบวนการ

2.4 จัดกิจกรรมโดยการเน้นคุณลักษณะที่ดีต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน เช่น การมีจริยธรรมที่ดี มีความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน ประหยัด เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

3. บทบาทของครูในการประเมินผลและปรับปรุงการสอน

จากการที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถเขียนเป็นแผนรวบรวมข้อได้ดังนี้

ที่มา : ฝ่ายโครงการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
ประจำเขต เขตการศึกษา 2 (2541:65)

กรมวิชาการ (2546 : 302) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้สอนมีบทบาทสำคัญมากในการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษา ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องรู้จักนำวิธีการสอนและเทคนิคการสอนมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้สอน นั่นคือต้องรู้จักจัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ผู้สอนนำวิธีการฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการคิด วิธีการจัดกลุ่ม วิธีเผชิญหน้ากับสถานการณ์และปัญหา และรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เน้นการจัดการกิจกรรมทั้งในและนอกชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และได้ฝึกการปฏิบัติ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้สอนต้องรู้จักจัดการเรียนอิสลามศึกษาให้บูรณาการกับความรู้จากสาระการเรียนรู้กลุ่มอื่น ๆ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์อื่น ๆ อย่างมีความสมดุลกัน ประการสุดท้ายผู้สอนควรจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรอบรู้รวมทั้งรู้จักใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งผู้สอนต้องรู้จักพัฒนารูปแบบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับสภาพการจัดการเรียนดังกล่าวข้างต้นด้วย

จากถ้อยคำข้างต้นจะเห็นได้ว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ ครูจะต้องแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ มีการจัดประสบการณ์ และกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนเป็นต้นแบบที่ดีงาม

ด้านคุณธรรม จริยธรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มากที่สุด สามารถนำไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวันได้

2.4.3 คุณลักษณะของครูผู้สอน

สุรางค์ โคว์ตระกูล (2550 : 342) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูตามทัศนะ นักจิตวิทยามนุษยนิยมที่จำเป็น 5 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. ครูจะต้องเป็นผู้ที่ตระหนักรู้(Aware) เกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึกของตนเอง
2. ครูเป็นที่มีความรู้สึกไวต่อความรู้สึกของนักเรียน
3. มีความเข้าใจและยอมรับนักเรียนแต่ละคนว่าเป็นปัจเจกบุคคล
4. ยอมรับว่า การเป็นครูที่ดีก็คือ การเป็นนักเรียนที่ดี (Ability to be a learner)
5. ครูที่ดีต้องเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน

ถวิล มาตรเลิศ (2542 : 4) กล่าวถึงคุณลักษณะส่วนตัวของครูที่มีประสิทธิภาพ ควรจะมีคุณสมบัติเฉพาะตัวดังต่อไปนี้

1. เอาใจใส่ อาหาร และเห็นอกเห็นใจคนอื่น
2. อุดม อุดกั่นกับความหลากหลายของวัฒนธรรม เชื้อชาติ ความเชื่อ และศาสนา
3. มีอารมณ์ขัน
4. ความมั่นคงในอารมณ์และความสามารถควบคุมอารมณ์
5. ได้รับการศึกษาและอบรมดี
6. มีทักษะการสื่อสารข้อความ
7. มีตรรกในการคิด
8. สุขภาพอนามัยและบุคลิกดี
9. มีความริเริ่มสร้างสรรค์ และเสาะแสวงหานวัตกรรม
- 10.พึ่งพาตนเอง มีความเชื่อมั่นตนเองและมีความรับผิดชอบ
11. มีความกล้าหาญและซื่อตรง ประเมินตนเองและมีทิศทางในการทำงาน
12. มีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ
13. มีความสามารถ การวางแผน การจูงใจและเป็นผู้นำ
14. มีความเด็ดขาด
15. ยืดหยุ่นและปรับตัว

16. ถ่อมตน

17. มีความกระตือรือร้น

ยนต์ ชุ่มจิต (2531 : 62) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ดี ดังนี้

1. มีบุคลิกภาพที่ดี ได้แก่ บุคลิกภาพทั้งกายและจิตใจ เช่น รูปร่างหน้าตาดี ท่าทางสง่าผ่าเผย แต่งกายเรียบร้อย พุดจาไพเราะนุ่มนวล สงบเสงี่ยม มีลักษณะเป็นผู้นำ น้ำเสียงชัดเจน เป็นต้น

2. มีคุณสมบัติส่วนตัว ได้แก่ สติปัญญาดี มีความเฉลียวฉลาด มีความรู้กว้างขวาง เชื่อมมั่นในตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระตือรือร้น และสุขภาพอนามัยดี เป็นต้น

3. ความสามารถในการสอนและปกครองนักเรียนได้ดี ได้แก่ อธิบายได้แจ่มชัด เด็กปฏิบัติตามได้ สอนแล้วเด็กสามารถคิดแก้ปัญหาต่างๆ ได้ สนองสนุกและสามารถปกครองนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยตลอดเวลา เป็นต้น

4. ประพฤติดี เช่น ละเว้นการกระทำที่เป็นอบายมุขทั้งปวง

5. มีจรรยาบรรณและคุณธรรมสูง เช่น ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพครู เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรม มานะอดทน เป็นต้น

6. มนุษย์สัมพันธ์ดี กล่าวคือ มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกฝ่าย เช่น กับเพื่อนครู ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541:225-226) กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีที่พึงประสงค์จะต้องประกอบด้วย ดังนี้

1. รักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า

2. อบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถ ด้วยบริสุทธิ์ใจ

3. ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

4. ไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมศิษย์

5. ไม่แสวงหาประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ไปในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติและไม่ใช้ให้ศิษย์กระทำการใด ๆ อันเป็นการประโยชน์ให้แก่ตนโดยมิชอบ

6. พัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอยู่เสมอ

7. รักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู
8. ช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์
9. ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

ไทย

วิไล ตั้งจิตสมคิด (2544 :149) ได้สรุปลักษณะของครูไทยที่พึงประสงค์ควรมี ลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. มีความรู้ดี
2. มีบุคลิกภาพดี
3. มีคุณธรรม จริยธรรม

ก่อน สวัสดิคพานิชย์ (2519 : 1-11 อ้างถึงใน กัญญา แก่งศิริ , 2537 : 19) กล่าวว่า “ครูจะต้องปฏิบัติหน้าที่หลักของตนให้สมบูรณ์จึงจะ ได้ชื่อว่า เป็นครูที่ดี ได้ หน้าที่หลักที่ครูจะต้องปฏิบัติอาจแบ่งได้เป็น 4 ประการ คือ

1. หน้าที่ในการสอน
2. หน้าที่ในการปกครองนักเรียน
3. หน้าที่ในการบริหารการศึกษา
4. หน้าที่ในการประสานงาน”

กระทรวงศึกษาธิการ (2535 :3/36-38) ได้กล่าวถึงทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้สอนในชั้นเรียน มีดังนี้

ทักษะการอธิบาย

1. ใช้ภาษาต่างๆ สั้น กระชับ
2. ใช้สื่อประกอบ
3. ครอบคลุมใจความสำคัญ
4. ใช้เวลาไม่เกิน 10 นาที ต่อการอธิบายเนื้อหาหนึ่งๆ
5. อธิบายจากง่ายไปหายาก
6. แสดงท่าทางประกอบให้น่าสนใจ
7. เตรียมตัวให้พร้อมล่วงหน้า

ทักษะการตั้งคำถาม

1. พยายามใช้คำถามปลายเปิด
2. เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นด้วยคำถามว่า “ทำไม”เพราะเหตุใด”“อย่างไร”
3. ถามในสิ่งที่สัมพันธ์กับเรื่องที่สอน

4. ถามให้ได้คิดเปรียบเทียบหรือประเมินค่า
5. คำถามนำไปสู่การพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน
6. ใช้คำถามที่กระชับ

ทักษะการเร้าความสนใจให้ผู้เรียนอยากรู้อยากเห็น

1. ใช้น้ำเสียงในการพูดอย่างมีจังหวะ เน้นเสียง หรือก่อนระดับเสียงตามจังหวะ
2. แสดงท่าทางประกอบด้วยสีหน้า ท่าทาง มือ ฯลฯ
3. เคลื่อนไหวตามโอกาสตามความเหมาะสมและมีจุดหมาย
4. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
5. จัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับของผู้เรียน

ดังนั้นคุณลักษณะของครูผู้สอน โดยทั่วไปนั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพให้กับผู้เรียน และที่สำคัญยิ่งต้องมีจรรยาครู คุณธรรม จริยธรรมสูง ที่สามารถเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียนและสังคมโดยรวมได้

2.4.4 คุณลักษณะของครูผู้สอนอิสลามศึกษา

กรมวิชาการ (2535 : 10 -13) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะที่ดีของครูผู้สอนอิสลามศึกษาในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านการเรียนการสอน

1. ศึกษาหลักสูตรอย่างละเอียด
2. เข้าใจหลักจิตวิทยาและพัฒนาการเด็ก
3. มียุทธศาสตร์การสอนที่ดี และใจเทคนิคกระบวนการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

กระบวนการ 9 ขั้น คือ (กรมวิชาการ, 2535:3/28)

- ตระหนักในปัญหา และความจำเป็น
- คิดวิเคราะห์วิจารณ์
- สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
- ประเมิน และเลือกทางเลือก
- กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ
- ปฏิบัติด้วยความชื่นชม
- ประเมินระหว่างปฏิบัติ
- ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

- ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ

4. ปรับปรุง แก้ไข และริเริ่มนวัตกรรมการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการก้าวหน้าในปัจจุบัน

5. ติดตามความเคลื่อนไหวทางการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

ด้านพฤติกรรมต่อตนเอง

1. ศรัทธาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนาที่นับถืออย่างเคร่งครัด
2. พุจฉาไฟเราะ มารยาทเรียบร้อยเป็นที่น่าเลื่อมใส
3. ปลีกตนห่างไกลจากอบายมุขทั้งปวง

ด้านพฤติกรรมต่ออาชีพ

ปฏิบัติตามมารยาท จรรยาบรรณ และขนบธรรมเนียมให้เหมาะสมกับคำว่า “ครู”

ด้านพฤติกรรมต่อผู้เรียน

1. มีเมตตาธรรม
2. เสียสละ
3. เอาใจใส่ ดูแลสม่ำเสมอ
4. สอนความรู้ที่ดี มีประโยชน์
5. เป็นแบบอย่างที่ดี
6. ช่วยเหลืออนุเคราะห์
7. เมื่อทำผิดต้องตักเตือน และช่วยแก้ไข
9. เมื่อทำถูกควรสรรเสริญ และสนับสนุนให้ทำต่อไป
10. รักและเอ็นดู

นอกจากนี้กรมวิชาการ (2546:297-301) ยังได้กล่าวถึงคุณลักษณะจรรยาตามหลักธรรมอิสลามของครูผู้สอนอิสลามศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. มีสัจจะ
2. ไว้วางใจได้
3. เป็นผู้ถ่ายทอด
4. เป็นผู้ชาญฉลาด
5. นอบน้อมถ่อมตน
6. มีขันติและมั่นคง
7. อดคั่นและให้ข้อภัย
8. เมตตาสงสาร

9. รู้จักพอเพียงและพอใจในสิ่งที่มียู่

10. กล่าวหาญ

นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะที่ดี และหน้าที่การปฏิบัติของครูอิสลามศึกษา ดังนี้

1. มีความรู้จริงในเนื้อหาวิชาที่สอน

อิมามอัลเจาะซาลี (Imam al-Ghazali) มีทัศนะว่า ครูที่คินั้นต้องรู้จริงในเนื้อหาที่จะสอน และการสอนทุกครั้งต้องมีการเตรียมแผนการสอนล่วงหน้า มิฉะนั้นแล้วการเรียนการสอนจะไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นท่านยังเชื่อว่าผู้สอนที่ไม่มีการเตรียมล่วงหน้า เขาผู้นั้นได้ปฏิบัติในสิ่งที่เป็นอธรรมต่อผู้เรียน (Khan, 1982 : 65 อ้างถึงใน อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, 2546 : 65)

นอกจากนั้น อัลกอบีซี มีทัศนะอีกว่าผู้สอนจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความรู้และมีทักษะในการที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อ (อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, 2546 : 58)

2. มีความรับผิดชอบในหน้าที่

อิมามอัลเจาะซาลี (Imam al-Ghazali, 1994 :1/69-72) ได้อธิบายถึงหน้าที่และคุณลักษณะของครูผู้สอนที่ควรปฏิบัติต่อนักเรียน พอสรุปได้ดังนี้

2.1 ครูต้องมีความเมตตาต่อนักเรียนและปฏิบัติต่อเขาเสมือนว่าเขาทั้งหลายเป็นลูกๆ ของคน โดยครูผู้สอนต้องตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์และต้องพยายามสั่งสอนให้พวกเขาสามารถรอดพ้น จากไฟนรกในวันอากีเราะฮ์ ซึ่งความพยายามดังกล่าวนี้ยิ่งใหญ่กว่าความพยายามของพ่อแม่เพื่อให้ลูกของเขาทั้งสองได้รอดพ้นจากความยากลำบากในโลกดุนยา

2.2 ครูต้องปฏิบัติตามเยี่ยงอย่างของท่านเราะซูล ﷺ กล่าวคือการเรียนการสอนของครูไม่ควรแสวงหากำตอบแทนไม่หวังเพื่อได้รับการตอบแทนและการขอบคุณจากผู้เรียน แต่ต้องตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์ในการสอนเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ และได้รับความใกล้ชิดจากอัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่มองว่าครูผู้สอนมีบุญคุณเหนือผู้เรียน ถึงแม้ผู้สอนมีบุญคุณเหนือผู้เรียนอยู่แล้วแต่ต้องมองว่าผลประโยชน์จะเกิดกับผู้เรียนเพราะได้สั่งสอนและปลูกฝังความรู้ให้กับพวกเขา เสมือนการให้เขาที่เพื่อปลูกพืชผัก แน่นนอนที่สุดผลประโยชน์ที่ผู้ปลูกจะได้รับย่อมมีมากกว่าเจ้าของที่ดิน ฉะนั้นทำไมจึงต้องหวังผลตอบแทนจากผู้เรียนทั้งๆ ที่ผลบุญที่ครูผู้สอนได้นั้นมากกว่าผู้เรียนอยู่แล้ว? ถ้าไม่ใช่เพราะผู้เรียนแล้วแน่นอนครูผู้สอนจะไม่ได้รับผลบุญบุญเหล่านี้ได้

2.3 ครูต้องให้คำชี้แนะแก่นักเรียนในทุกเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน เช่น อย่าข้ามไปเรียนวิชาที่สูงๆ ในขณะที่ตนเองยังไม่ได้เรียนวิชาพื้นฐาน และต้องเตือนผู้เรียนอยู่เสมอว่าจุดมุ่งหมายในการเรียนนั้นคือการได้รับความใกล้ชิดจากอัลลอฮ์ ﷻ ไม่ใช่ตำแหน่งหรือชื่อเสียงหรือการแข่งขันทันระหว่างกัน

2.4 ครูต้องว่ากล่าว ห้ามปรามผู้เรียนจากการปฏิบัติในสิ่งที่ทำให้เสื่อมเสีย มารยาทและคุณลักษณะนิสัยโดยวิธีการทางอ้อม ค่อยเป็นค่อยไปเท่าที่ทำได้ไม่ใช้วิธีการทางตรง และโดยวิธีการใช้ความเมตตาไม่ใช้วิธีการดำเนินคดี หน้าทีข้อนี้เป็นหน้าที่ที่ละเอียดอ่อนมากใน ทัศนยะของท่านอิหม่ามเพราะการใช้วิธีการห้ามทางตรงจะทำให้ผู้เรียนอายนอก และเกิดความรู้สึก อายกกระทำในสิ่งที่ถูกห้ามอย่างต่อเนื่อง

2.5 ครูต้องมีความรับผิดชอบอย่างจริงจังต่อวิชาที่สอนโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและโดยวิธีการค่อยเป็นค่อยไปจากชั้นตอนหนึ่งไปสู่ อีกชั้นตอนหนึ่งที่สูงกว่าเพื่อพัฒนาผู้เรียน และครูผู้สอนไม่ควรตำหนิวิชาอื่นที่ไม่ได้สอนถ้าสอนใน บางวิชาแต่ถ้าสอนในหลายวิชาก็ควรใช้กระบวนการค่อยเป็นค่อยไปในการสอน

2.6 ครูต้องเลือกสอนสิ่งที่พอดี เหมาะสมกับระดับความพร้อม ความเข้าใจ และสติปัญญาของผู้เรียนไม่ควรสอนในวิชาที่สูงเกินความสามารถของผู้เรียนจนทำให้ผู้เรียน สับสน และครูผู้สอนไม่ควรสอนและเผยแพร่ทุกสิ่งให้ผู้สอนรู้ให้กับทุกคน แต่ควรเลือกเอาเฉพาะที่ พวกเขาสามารถเข้าใจได้เท่านั้น วิธีการนี้เป็นแนวทางท่านนบี ﷺ ในการสอนและเผยแพร่ความรู้

2.7 สำหรับนักเรียนที่มีปมด้อยทางสติปัญญาครูผู้สอนต้องสอนด้วยวิธีที่ เหมาะสม ชัดเจน ไม่เข้าไปในรายละเอียดมากเกินไปเพราะจะทำให้เขาหมดศรัทธา ขาดความสนใจ สับสนและจะทำให้เขาเข้าใจผิดว่าทุกคนต้องเรียนรู้ในรายละเอียดของทุกวิชา เช่นเดียวกันกับการ สอนสามัญชนทั่วไปที่พอเข้าใจในเรื่องการศรัทธาถูกต้องตามบรรพชนรุ่นก่อนแล้วไม่ควรทำให้ เขาสับสนในรายละเอียดอีกต่อไป ควรสอนในเรื่องการทำอิบาดะฮ์และสนับสนุนให้เขามีความ รับผิดชอบในอาชีพที่เขาทำอยู่ และควรเน้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์และนรกเหมือนที่ได้กล่าว ในอัลกุรอานทุกประการเพื่อให้เขามีความปรารถนาในสวรรค์และเกรงกลัวในนรก และไม่ควรสร้างความสนใจพวกเขาไปในเรื่องที่คลุมเครือเพราะบางครั้งความคลุมเครือจะคิดในใจของเขา จนยากที่จะแก้ไข

2.8 ครูจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับวิชาความรู้ที่ตนมี การพูดกับการปฏิบัติ ของเขาต้องไปในทิศทางเดียวกันเพราะการมีความรู้ที่ตนรับรู้ได้ช่วยจิตใจแต่การกระทำที่ตนรับรู้ได้ ด้วยสายตา คนที่กำลังอ้างของนั้นมามากจึงควรระวังในจุดนี้ให้มากเพราะผู้สอนกับผู้เรียนนั้น เสมือนสิ่งของกับเงา เงาของสิ่งของจะคล้ายคลึงสิ่งของนั้นเสมอ

3. ความเป็นแบบอย่าง หรือค้นแบบที่ดี

อิมามอัลเกาะซาลิ (al-Gazali, 1994: 1/74) ได้กล่าวว่า “ครูผู้สอนนั้นจำเป็นต้องเป็น แบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนเพื่อไม่ให้เป็นดังเช่นอุลละมาฮ์ซัฟที่เปรียบเสมือนสุสานที่สามารถมองเห็น พื้นผิวอย่างสวยงามน่าดู แต่ภายในเต็มไปด้วยโครงกระดูก”

อบู อัลอัยนัยน์ (Abu al-'Inain, 1985 : 230) ได้กล่าวว่า "...และในคัมภีร์อัลกุรอาน ได้มุ่งเน้นถึงความจำเป็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพราะแบบฉบับของท่านเป็นแบบฉบับที่ดีงาม และแท้จริงการศึกษาอิสลามได้นำเอาแบบฉบับดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ในด้านการศึกษา ดังนั้นครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องแสดงเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามหลักสูตรที่ได้สอนและที่ได้อบรม และต้องปฏิบัติให้มีความสอดคล้องระหว่างคำพูดและการกระทำ ผู้เรียนจึงสามารถนำเอาแบบอย่างเพื่อปฏิบัติตามในทุก ๆ อิริยาบถ หากไม่เช่นนั้นแล้วการศึกษาก็จะกลับกลายเป็นการนำเสนอการสอน การปรารภ และการนั่งฟัง โดยไม่ส่งผลต่อการปฏิบัติแต่อย่างใด"

นอกจากนี้แล้วยังมีอีกหลายๆ คุณลักษณะซึ่งท่านนบี ﷺ ได้ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างที่ดีสมควรแล้วในอดีต (อับดุลเลาะ อับดุลฮามิด มะฮมูด, 1994 :110)

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2535 : 9) กล่าวถึงคุณลักษณะของครูผู้สอนอิสลามศึกษาด้านการสอน โดยให้ปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบที่จะช่วยสร้างเสริมความมั่นคงในสังคมได้ดังนี้

1. สอนนักเรียน โดยมีเป้าหมายให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข
2. สอนนักเรียนให้รู้จักใช้ศาสนาเป็นบ่อเกิดแห่งความดี
3. สอนนักเรียนให้รู้จักวิธีการอยู่ร่วมกันแบบประนีประนอม และประนีประนีประนอมระหว่างกลุ่ม
4. สอนนักเรียนให้เห็นความสำคัญของศาสนาอิสลาม และศาสนาอื่น
5. สอนนักเรียนให้รู้จักปฏิบัติตามแนวทางของศาสนา
6. เป็นแบบอย่างที่ดี และปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับเชื่อถือของประชาชน สันนิบาต และช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน และชุมชน

ครูผู้สอนอิสลามศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมาย จากอัลลอฮ์ ﷻ ให้เผยแพร่หลักคำสอนของอิสลามแก่มวลมนุษย์ ซึ่งเป็นหน้าที่หลักที่ต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยต้องอาศัยความอดทนหนักแน่น มั่นคง อย่างยิ่ง ยืนหยัดการปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยการยึดพระคำรัสขององค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾

(البقرة : 153)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงอาศัยความอดทน และการละหมาดเถิด แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ นั้นทรงอยู่ร่วมกับบรรดาผู้อดทน”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 153)

นอกจากนั้นครูผู้สอนอิสลามศึกษาต้องปลูกฝังภายในตัวให้มีความนอบน้อมต่อมตน (التواضع) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ดีงามของบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะผู้ที่หน้าที่เป็นครูผู้สอน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปฏิบัติ เพราะครู คือ บุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾

(الفرقان : 63)

ความว่า “และปวงบ่าวของพระผู้ทรงกรุณาปรานีคือ บรรดาผู้ที่เดินบนพื้นดินด้วยความสงบเสงี่ยม และเมื่อพวกโง่เขลากล่าวทักทายพวกเขา พวกเขา จะกล่าวว่า สานติ หรือสลาม”

(อัลฟุรกอ : 63)

อีกประการหนึ่งที่ครูผู้สอนอิสลามศึกษาควรยึดปฏิบัติไว้ คือ ต้องมีความกล้าในการคิดวิเคราะห์ กล้าในการปฏิบัติ และกล้าในการตัดสินใจ บนเส้นทางของความถูกต้อง ไม่บิดเบือนความจริง โดยใช้อัลกุรอานและซุนนะฮ์ของท่านเราะสูล ﷺ ซึ่งเป็นแนวทางในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ องค์กรอัลลอฮ์ ﷻ คำร้สไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

(35 : المائدة)

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย พึงยำเกรงอัลลอฮ์ ﷻ เกิด และจงแสวงหา ผลงานที่ดี เพื่อไปสู่พระองค์และจงต่อสู้และเสียดสีในทางของอัลลอฮ์ ﷻ เกิด เพื่อว่าพวก เจ้าจะได้รับความสำเร็จ”

(อัลมาอิดะฮ์ : 35)

จากอายะฮ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คุณลักษณะที่ต่างกันต่างๆ นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการสอน การอบรมบ่มนิสัยมนุษย์ให้เป็นคนดีในสังคม เพราะคุณธรรมที่สั่งตามแบบอย่างอิสลาม เป็นส่วนหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((اكمل المؤمنين ايمانا احسنهم خلقا))

(أبو داود، د.ت. : 4682 ; الترمذی، د.ت. 1162)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาที่มีความศรัทธาที่สมบูรณ์ที่สุด คือ ผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่สั่งตามในหมู่ของพวกเขา”

(บันทึกโดย Abū Dāwūd, n.d. : 4682 ; al-Tirmidhiy, n.d. : 1162)

จากการที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ครูผู้สอนอิสลามศึกษานั้นนอกจากต้องมีความรู้ความสามารถทางวิชาการที่ดีเลิศแล้วจะต้องมีความประพฤติปฏิบัติคนที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรมตามแบบฉบับของอิสลามอย่างแท้จริง เพื่อสามารถเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไปได้ ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่และคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งที่ครูอิสลามศึกษาคาวชียัดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เป็นอะมานะฮ์ จากอัลลอฮ์ ﷻ สำหรับผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการสอน การอบรมบ่มนิสัยแก่มวลมนุษย์ให้เป็นคนดีซึ่งจะได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งโลกนี้และโลกอาคิเราะฮ์

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุนทร ปิยะวสันต์ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า

1. สภาพการใช้หลักสูตร ส่วนใหญ่ใช้หลักสูตรโดยยึดแนวทางจากหลักสูตรอิสลามศึกษา 2523 ครูอิสลามศึกษามีการจัดทำบันทึกการสอนเพื่อในการเตรียมการสอนล่วงหน้า และเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน ใน

ด้านการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการแจ้งวัตถุประสงค์ก่อนทำการสอนทุกครั้ง วิชาที่ใช้กันมากที่สุดคือการศึกษาปฏิบัติ รองลงมาได้แก่การสาธิตและการอภิปราย มีการ ประเมินผลการสอน หลังจากการสอนทุกครั้ง โดยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์

2. ปัญหาการใช้หลักสูตร ปัญหาที่พบบันมากที่สุดคือขาดงบประมาณ รองลงมาคือ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน และช่วยเวลาในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอขาด แหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ขาดการนิเทศการสอนเนื่องจากผู้ที่มีความสามารถที่จะนิเทศวิชาอิสลามศึกษา มีจำนวนน้อยและปัญหาที่พบบันมากที่สุดอีกประการหนึ่งไม่มีเวลาที่จะทำการสอนซ่อมเสริม สำหรับปัญหาด้านการเรียนการสอน ครูสอนวิชาอิสลามศึกษาขาดสื่อประกอบการเรียนการสอน และขาดความรู้และทักษะในการวัดผลและการประเมินผล

สิทธิศักดิ์ เจ๊ะสระวี (2536) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลามศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า

1. ระดับประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาด้าน ลักษณะความเป็นครูอยู่ในระดับดี ด้านเทคนิคการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความสัมพันธ ะระหว่างครูกับนักเรียนและในชุมชนอยู่ในระดับดี ด้านการใช้อุปกรณ์อยู่ในระดับปานกลาง ด้าน การวัดและประเมินอยู่ในระดับปานกลาง และผลการสอนอยู่ในระดับดี

2. ผลการทดสอบสมมุติฐานปรากฏว่า ครูอิสลามศึกษาที่มีอายุต่างกันมี ประสิทธิภาพการสอนที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านเทคนิคการสอน ด้านการวัดและ ประเมินผล และผลการสอน นอกจากนี้ไม่พบข้อแตกต่าง ส่วนครูอิสลามศึกษาที่ระดับการศึกษา สายสามัญ วิชาชีพครูและวิชาศาสนาต่างกันและมีประสบการณ์สอนต่างกัน ไม่พบความแตกต่าง

3. ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาที่พบจากการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูอิสลามศึกษาบางส่วนยังไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียนได้ มีเวลาน้อย ขาดการ มีมนุษยสัมพันธ์ ขาดเทคนิคและความพร้อมในการสอน ขาดอุปกรณ์การสอน ไม่มีความรู้ ความสามารถในการวัดและประเมินผลนักเรียนและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาดังกล่าว ได้รับการเสนอแนะจากผู้บริหาร โรงเรียนว่า เห็นควรให้มีการจัดอบรมประชุม สัมมนาปรับปรุง ประสิทธิภาพการเรียนการสอนของคนในทุกๆด้าน ให้มีการนิเทศและติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมและให้ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์และงบประมาณ

อุมา เศรษฐสุข (2536) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติการสอนของครูภาษาอังกฤษ ในระดับ ประถมศึกษาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

1. การปฏิบัติการสอนของครูภาษาอังกฤษและครูสอนภาษาอังกฤษที่ไม่ได้คัดเลือกเป็นครูดีเด่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการปฏิบัติการสอนของครูสอนภาษาอังกฤษดีเด่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ครูสอนภาษาอังกฤษที่มีวุฒิการศึกษา วิชาเอกที่จบ และสภาพการได้รับอบรมต่างกัน มีการปฏิบัติการสอนไม่แตกต่างกัน ส่วนครูสอนภาษาอังกฤษที่จบวิชาเอกต่างกัน มีการปฏิบัติการสอนแตกต่างกัน

3. ครูสอนภาษาอังกฤษดีเด่นที่มีวุฒิการศึกษา วิชาเอกที่จบ และสภาพการได้รับอบรมต่างกัน มีการปฏิบัติการสอนแตกต่างกัน

4. ครูสอนภาษาอังกฤษที่ไม่ได้คัดเลือกดีเด่นที่มีวุฒิการศึกษา วิชาเอกที่จบ และสภาพการได้รับอบรมต่างกัน มีการปฏิบัติการสอนไม่แตกต่างกัน

5. ครูสอนภาษาอังกฤษที่ได้รับคัดเลือกเป็นครูสอนภาษาอังกฤษดีเด่นและ ครูสอนภาษาอังกฤษที่ไม่ได้คัดเลือกเป็นครูสอนภาษาอังกฤษดีเด่นมีการปฏิบัติการสอนแตกต่างกัน

จันทิรา เตื่อนราม (2537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการสอนภาษาไทยของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดสงขลา พบว่า

1. ครูสอนภาษาไทย มีปัญหาการสอนภาษาไทยในด้านต่างๆ 4 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง

2. ครูสอนภาษาไทย ที่มีความแตกต่างกันในด้านวุฒิการศึกษา สาขาวิชาเอก และประสบการณ์ในการสอนภาษาไทย มีปัญหาการสอนภาษาไทยไม่แตกต่างกัน

3. ครูสอนภาษาไทยมีปัญหาและข้อเสนอแนะดังนี้ คือ ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการสอน ขาดทักษะในการสอนภาษาไทย ขาดทักษะในการผลิตสื่อ การใช้สื่อ ขาดเครื่องมือวัดผลที่มีมาตรฐานและขาดทักษะการสร้างแบบประเมินผลการเรียน ครูได้เสนอแนะให้เชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการเตรียมการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการสอน และด้านวัดประเมินผลมาให้ความรู้ และอบรมเชิงปฏิบัติการ

กัญญา แก่งศิริ (2537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 7 พบว่า

1. เกณฑ์ปกติประสิทธิภาพการสอนของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 7 มีค่าระหว่าง 223.36 ถึง 227.30 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 มีคะแนนที่แบบปกติ ระหว่าง 18.45 ถึง 81.55

2. ครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดพิจิตรโลก กำแพงเพชร ดาคนครสวรรค์ พิจิตร เพชรบูรณ์ อุทัย และอุตรดิตถ์ มีประสิทธิภาพการสอนแตกต่างกัน อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อทำการทดสอบพหุคูณ พบว่า ครูจังหวัดกำแพงเพชร ดาคนครสวรรค์ มีประสิทธิภาพการสอนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่ครูจังหวัดกำแพงเพชร ดาคนครสวรรค์ มีคะแนนเฉลี่ยของประสิทธิภาพการสอนสูงกว่าครูในจังหวัดเพชรบูรณ์ สำหรับครูมัธยมศึกษาในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีประสิทธิภาพการสอนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ครูผู้สอนและผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน เกี่ยวกับการประเมินประสิทธิภาพการสอน โดยเห็นว่าการประเมินการสอนมีประโยชน์ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการสอน และการบริหารการเรียนการสอนให้เหมาะสม ตัวแปรที่ควรใช้ในการประเมินได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การอุทิศตนต่อการปฏิบัติงาน ความรู้ประเมินผลของครู การใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ความครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้อหาสาระของวิชาที่สอน และบุคคลที่ควรเป็นผู้ประเมิน ได้แก่ ตัวครูผู้สอนเอง หัวหน้าหมวด เพื่อนครูในหมวดวิชาเดียวกัน และผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ

สมบุญ จารุวรรณ (2537) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ด้านการดำเนินการสอน วิทยากรอิสลามศึกษาขาดเทคนิคการสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเทคนิคการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ เทคนิคการสอนที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดความคิด ทักษะ คำนิยม และการจัดการ ตามที่หลักสูตรกำหนด ชังสอนแบบบรรยายอธิบายหรือบอกความรู้เป็นส่วนใหญ่ จำเป็นจะต้องส่งเสริมให้วิทยากรอิสลามศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในด้านเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ การสาธิตให้ดู การสังเกตการสอน หรือการสนทนาทางวิชาการกับผู้ทรงคุณวุฒิ และยังต้องการให้มีการนิเทศติดตามผลอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง สำหรับแนวทางแก้ไข คือ ต้องการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องจัดอบรมด้านเทคนิคและวิธีการสอนอิสลามศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

นงลักษณ์ หะซิมะสาและ (2540) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) พบว่า

1.ครูสอนศาสนาอิสลาม มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวม และรายด้านของการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุน และส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

2.การเปรียบเทียบปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูสอนศาสนาอิสลามที่มีความแตกต่างในด้านอายุ ด้านวุฒิการศึกษา และด้านประสบการณ์ในตำแหน่ง พบว่า

2.1 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุต่างกัน มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุตั้งแต่ 32 ปีขึ้นไป มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ด้านการบริหารหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร แตกต่างจากครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุ ตั้งแต่ 31 ปีลงมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ทั้งครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุตั้งแต่ 31 ปีลงมาและตั้งแต่ 32 ปีขึ้นไป และมีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ไม่แตกต่างกัน

2.2 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนด้านการบริหารหลักสูตรและด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรไม่แตกต่างกัน

2.3 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งต่างกัน มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งต่างกัน มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ด้านการบริหารหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน

พวงหยก ส่องศรี (2541) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการสอนภาษาอังกฤษของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดสงขลา พบว่า

1. สภาพการจัดการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่เตรียมการสอนโดยศึกษากำหนดการสอน แผนการสอนมีความเห็นว่าเนื้อหาในบทเรียนเหมาะสมดี มีจุดประสงค์ในการสอนเพื่อให้นักเรียนสื่อสารด้วยการฟังและพูดในสถานการณ์ต่างๆ ส่วนใหญ่ใช้เพลงประกอบการสอนทุกครั้งที่ใช้สอนใช้เกมประกอบการสอนเฉพาะเนื้อหาที่เหมาะสม ได้รับความภาษาอังกฤษจากการเข้ารับการอบรม วิธีสอนส่วนใหญ่ใช้การให้ฟังและร้องเพลง มีคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รวมพร้อมภาษาอังกฤษอย่างเพียงพอต่อการเรียนการสอนส่วนใหญ่จากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ การวัดและประเมินผลส่วนใหญ่ใช้สังเกตพฤติกรรมการเรียน โดยจัดทำเครื่องมือการสังเกตมาด้วยตนเอง

2. ปัญหาการสอนภาษาอังกฤษชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดสงขลา โดยภาพรวมมีปัญหายุ่งในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการเตรียมการสอน ด้าน

กิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล มีปัญหาในระดับปานกลาง ส่วนด้านความรู้ในเนื้อหาภาษาอังกฤษของครูมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

3. ผลการเปรียบเทียบปัญหาการสอนภาษาอังกฤษชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่าครูภาษาอังกฤษชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีเพศต่างกัน มีปัญหาการสอนภาษาอังกฤษไม่แตกต่างกัน ทั้งโดยส่วนรวมและรายด้าน

จรรยา บุญเชิด (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การศึกษาความต้องการการพัฒนาทางด้านวิชาการของครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพังงา พบว่า

1. ครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพังงา มีความต้องการการพัฒนาทางด้านวิชาการ โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนงานการสอนและกิจกรรมนักเรียนอยู่ระดับมาก

2. ครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพังงา ที่มีวัยวุฒิต่างกัน มีความต้องการการพัฒนาทางด้านวิชาการ โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยครูอาจารย์ที่มีวัยวุฒิต่ำกว่า 40 ปี มีความต้องการการพัฒนาทางด้านวิชาการสูงกว่าครูอาจารย์ที่มีวัยวุฒิ 40 ปี ขึ้นไป

3. ครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพังงา ที่สอนกลุ่มวิชาต่างกัน มีความต้องการการพัฒนาทางด้านวิชาการ โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนงานส่งเสริมงานวิชาการมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูอาจารย์ที่สอนกลุ่มวิชาสามัญ มีความต้องการการพัฒนาทางด้านวิชาการสูงกว่าครูอาจารย์ที่สอนกลุ่มวิชาการงานอาชีพ มีการเสนอแนะในเรื่องการจัดอบรมวิธีการสอนที่ทันสมัย และเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ควรมีการอบรมการทำข้อสอบที่มีมาตรฐาน ควรจัดอบรมการผลิตสื่อที่ทันสมัยและควรจัดอบรมสัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาทางด้านวิชาการ

อับดุลรอแม กริธูมา (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ปัญหาการสอนภาษาอังกฤษของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดปัตตานี พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาจำนวนมากและขาดงบประมาณในการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอน

อามีเนาะ มามู (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างกรมนิเทศการสอน วิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส พบว่า

ระดับการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนตามทัศนยะของครูสอนอิสลามศึกษาที่มีวุฒิครูและไม่มีวุฒิครูเห็นว่าในภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ

มาก ยกเว้นด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการสอน ครูอิสลามศึกษาที่ไม่มีวุฒิครูเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารส่วนมากมีปัญหาด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน เช่น สื่ออิสลามศึกษามีไม่เพียงพอ ผู้บริหารไม่ให้คำแนะนำในการผลิตสื่อ และด้านพัฒนาครูผู้สอน เช่น จัดอบรมทางวิชาการน้อยมาก และไม่เปิดโอกาสให้ไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนอื่น สำหรับข้อเสนอแนะส่วนมากได้เสนอแนะไว้ คือ ควรจัดสรรสื่ออิสลามศึกษาให้เพียงพอ ควรให้การอบรมเกี่ยวกับทักษะและเทคนิคการผลิตสื่อ ควรจัดอบรมทางวิชาการในวิชาอิสลามศึกษาให้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ครูสอนอิสลามศึกษาได้ไปศึกษาดูงานโรงเรียนอื่น ๆ

นิตยา มัสฮายะ (2545) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาในทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า

1. ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาในทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมและหลายด้านพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาหลายด้าน โดยเรียงจากมากไปน้อย คือ ด้าน สื่อการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดการเรียน การสอนและด้านการวัดผลประเมินผล
2. การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาดามทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมและด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านสื่อการเรียนการสอนผู้บริหารมีความเห็นปัญหามากกว่าครูสอนอิสลามศึกษา ยกเว้นด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนด้านการวัดผลและประเมินผลมีความเห็นไม่แตกต่างกัน

เฉลิมพล และชัน (2550 : 111-114) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลางพบว่า ด้านการวัดและประเมินผล ปัญหาที่พบมากที่สุดการวัดผลเป็นแบบเดิม ๆ ไม่สามารถบ่งชี้ความจริงในตัวเด็กได้และการวัดผลและประเมินผลด้วยวิธีการอภิปรายหน้าชั้นหรือรายงานหน้าชั้นมีน้อย รองลงมาคือ มีการประเมินผลน้อย ไม่ต่อเนื่องและมาตรฐานในการวัดประเมินผลยังไม่สมบูรณ์ ไม่มีเกณฑ์ที่ตายตัว

มุฮัมมัดนาเซ สามะ (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาตามความเห็นของครูสอนอิสลามศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

นุริชัน คอละยะ (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปัตตานี พบว่า ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปัตตานีพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ สื่อการเรียนการสอนอิสลามศึกษามีน้อย ไม่มีความหลากหลายและขาดความทันสมัย จากปัญหาดังกล่าวได้รับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขคือ จัดให้มีการอบรมวิทยากรอิสลามศึกษาในเรื่องการจัดทำสื่อการเรียนการสอนอิสลามศึกษา พร้อมทั้งแนะนำวิธีการใช้สื่ออย่างถูกต้อง

มिरพีต มะยูโซ๊ะ (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องแบบอย่างทางจริยธรรมของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาสตามที่เสนอแนะของครูอิสลามศึกษาพบว่า ข้อเสนอแนะแบบอย่างทางจริยธรรมของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาสตามที่เสนอแนะของครูอิสลามศึกษา พบว่า ด้านการปฏิบัติงานครูอิสลามศึกษาต้องมีความเต็มใจ เต็มที่ ทำงานเต็มเวลา และตรงต่อเวลา ตลอดจนต้องมีความรับผิดชอบต่องาน และทำงานเสร็จตามเป้าหมาย ด้านการปฏิบัติตนครูอิสลามศึกษาจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน เพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่นโดยปฏิบัติตามแนวทางอิสลามยึดหลักอัลกุรอานอัลหะดีษเป็นฐานและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ครูอิสลามศึกษาควรให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียน เพื่อนครู และบุคคลอื่นสม่ำเสมอมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อนักเรียน เพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่นในชุมชน

อัมมัดซาคี มาหามะ (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนภาษาอาหรับในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่า

1. สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนภาษาอาหรับในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ตามความเห็นของครูพบว่าในภาพรวมและรายด้านมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการวัดผลและประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด
2. สภาพการดำเนินการจัดการเรียนการสอนภาษาอาหรับในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ตามความเห็นของครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด และประสบการณ์การสอนที่แตกต่างกัน มีทัศนะไม่แตกต่างกัน
3. ปัญหาการจัดการเรียนการสอนภาษาอาหรับในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้โดยขาดความร่วมมือกับผู้บริหาร การวิเคราะห์

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถพอจะสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาให้มีประสิทธิภาพนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติการสอนของครูเป็นหลัก เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ มีเจตคติที่ดี และคุณธรรมจริยธรรมที่ดี

งาม ภายในตัว เพื่อใช้เป็นองค์ประกอบในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งองค์ประกอบที่ว่านั้น คือ คุณธรรมจริยธรรมในการสอน เทคนิคและวิธีการสอน การใช้สื่อการสอน เจตคติของครูต่อนักเรียนและวิชาที่สอน และการวัดและประเมินผลการสอน ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญถึงองค์ประกอบเหล่านั้น บางงานวิจัยได้เน้นหนักถึง คุณธรรมจริยธรรมในการสอนของครู ซึ่งเป็นตัวชี้วัดว่าสังคมปัจจุบันกำลังบพร่องถึงคุณธรรมจริยธรรมที่ติงาม ยิ่งเฉพาะครูผู้สอน ซึ่งเป็นแม่แบบ แม่พิมพ์ ที่จะนำสังคมสู่ความสำเร็จในชีวิต

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาให้มีประสิทธิภาพ จะต้องครอบคลุมถึงแก่นแท้ขององค์ประกอบที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้ทำหน้าที่ด้านการปฏิบัติการสอนควรคำนึงถึงเป็นประเด็นหลักในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

Prince of Songkla University
Pattani Campus